

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra teologické etiky a spirituální teologie

Magda Bušková

**Pohled na křesťanskou askezi a její
význam pro duchovní život
podle sv. Terezie od Ježíše**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: ThLic. Mgr. Karel Sládek, Th.D.

Praha 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem „Pohled na křesťanskou askezi a její význam pro duchovní život podle sv. Terezie od Ježíše“ napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů a literatury a že jsem ji nevyužila k získání jiného nebo stejného titulu.

Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Praze dne 19.dubna 2011

Magda Bušková

Bibliografická citace

Pohled na křesťanskou askezi a její význam pro duchovní život podle sv. Terezie od Ježíše [rukopis] : bakalářská práce / Magda Bušková; vedoucí práce: ThLic. Mgr. Karel Sládek, Th.D. – Praha, 2011. -- s. 66

Anotace

Záměrem práce je prozkoumat pojetí křesťanské askeze a jejího významu pro duchovní život podle sv. Terezie od Ježíše s odpovědí na otázky, zda a jakým způsobem může dnešní křesťan praktikovat askezi podle jejích rad. První část pojednává o předporozumění pro křesťanskou askezi obecně a jejím dějinném vývoji. Positum práce je vymezeno třemi hlavními díly sv. Terezie od Ježíše: Život, Cesta dokonalosti a Vnitřní hrad. Schéma práce je strukturováno oblastmi: život, intelektuální reflexe, konkrétní rady. Nejprve je sledován vývoj křesťanské askeze u sv. Terezie v rámci její formace k askezi před vstupem do kláštera Vtělení a poté v klášteře Vtělení. Další část pojednává o anabatickém rozměru křesťanské askeze zabývající se teologií askeze kříže a rolí Božího slova a jejího chápání Terezií. Poté asketický program reformy uvádí tereziánskou triádu zahrnující lásku k bližnímu, oproštěnost a pokoru. Rovněž jsou krátce představena schémata Tereziiny modlitby. Poslední část práce se zabývá příklady asketických postav ze života sv. Terezie a jejími pedagogickými radami v oblasti askeze. Závěr obsahuje celkovou aktualizaci Tereziina pojetí křesťanské askeze do současné doby.

Klíčová slova

Askeze, Terezie, modlitba, pokora, oproštěnost, láska k bližnímu, reforma, sebezápor

Abstract

The purpose of the work is to explore the conception of the Christian asceticism and its significance for spiritual life by St. Teresa of Jesus in order to respond the question: If and how can today's Christian practices the asceticism following her advices? The introduction deals with the Christian asceticism in general including its history. The work is defined by main three writings of St. Teresa of Jesus: The Book of Life, The Way of Perfection and the Internal Castle. The following areas will structure the scheme of the work: life, intellectual reflection and specific advices. Firstly, the development of Teresa's Christian asceticism is followed in her formation before entering the Monastery of the Incarnation and after that. Next part reflects the anabatic dimension of Christian asceticism focusing on asceticism theology of the cross and the role of God's word and its understanding by Teresa. The ascetic program of reform presents the Teresean triada which includes love of neighbour, detachment and humility. The schemes of Teresa's prayer are shortly introduced. The last part of the work deals with the examples of ascetic characters from the life of Teresa and her pedagogical advices in the area of asceticism. The conclusion contains the up-to-date of Teresa's concept of Christian asceticism.

Keywords

Asceticism, Teresa, prayer, humility, detachment, love of neighbour, reform, self-denial

Počet znaků (včetně mezer): 116 831

Poděkování

Dovoluji si srdečně poděkovat ThLic. Mgr. Karlovi Sládkovi, Th.D za vedení a konzultace při psaní této práce a rovněž velmi děkuji za podporu ThLic. Pavlovi Vojtěchu Kohutovi, Th.D.

Obsah

Úvod.....	7
1. Předporozumění pro křesťanskou askezi.....	8
1.1. Dosavadní stav poznání o sv. Terezii od Ježíše.....	8
1.2. Křesťanská askeze obecně.....	12
1.2.1 Křesťanská askeze a její dějinný vývoj.....	12
1.2.2 Dělení křesťanské askeze.....	18
1.2.3 Kritéria pro křesťanskou askezi.....	19
1.2.4 Askeze a mystika.....	19
2. Křesťanská askeze podle sv. Terezie od Ježíše.....	21
2.1 Vývoj křesťanské askeze u sv. Terezie od Ježíše.....	21
2.1.1 Dobový kontext.....	21
2.1.2 Tereziina formace k askezi před vstupem do kláštera Vtělení.....	23
2.1.3 Tereziina formace k askezi v klášteře Vtělení.....	26
2.2 Anabatický rozměr křesťanské askeze.....	30
2.2.1 Rozvinutí askeze v dílech sv. Terezie: Askeze kříže a role Božího slova...31	
2.2.2 Asketický program reformy.....	35
2.2.3 Askeze tereziánské modlitby.....	45
2.3 Praktikování askeze v době života sv. Terezie a dnes.....	51
2.3.1 Příklady asketických postav z Tereziiny doby.....	51
2.3.2 Tereziiny pedagogické rady a jejich aplikace v životě dnešního křesťana..53	
3. Závěr.....	58
Seznam zkratk.....	63
Seznam literatury.....	64

Úvod

Záměrem práce je prostudovat pojetí křesťanské askeze a jejího významu pro duchovní život podle sv. Terezie od Ježíše. Positum práce je vymezeno třemi hlavními díly sv. Terezie od Ježíše: *Život*, *Cesta dokonalosti a Vnitřní hrad*. Schéma práce je strukturováno oblastmi: život, intelektuální reflexe, konkrétní rady. Bude zkoumáno, jakou cestou askeze a jejích proměn prošla sv. Terezie, jak čelila obtížím v této oblasti a překonávala je. Dále bude práce zaměřena na teologii askeze z anabatického pohledu pojednávající o askezi kříže a roli Božího slova a jak je chápala Terezie. Rovněž bude zkoumána oblast asketického programu reformy karmelitánského řádu se zaměřením na tereziánskou triádu vzájemné lásky, oproštění od všeho stvořeného a pokory. Nato budou představena základní schémata cesty modlitby podle svaté Terezie. Třetí část práce se soustředí na ukázkou asketických postav z doby svaté Terezie, jejich mimořádné askeze a proměnu Tereziina obdivu k vnější askezi. Tereziiny pedagogické rady v oblasti askeze představí, jak praktikovat askezi v běžném životě. Závěrem bude řešena otázka aktuálnosti pojetí askeze a konkrétních rad podle sv. Terezie pro dnešního křesťana laika.

Práce tedy pojednává o tématu z oblasti spirituální teologie a bude prezentována metodou kombinující teologický a hagiografický pohled. Teologický pohled bude zkoumat sjednocení člověka s Bohem, jehož středem bude následování Ježíše Krista, jeho utrpení a kříže, dále se zaměří na teologickou kategorii Božího slova v životě člověka. Hagiografické hledisko nám umožní sledovat duchovní rozvoj osobnosti a její křesťanské zkušenosti. Je to pohled na spiritualitu, jejímž základem je skutečný život víry, a to svěťice Terezie od Ježíše.

Primárním pramenem používaným pro tuto práci jsou biblické Zjevení a tři hlavní díla sv. Terezie od Ježíše: *Život* (Ž), *Cesta dokonalosti* (C) a *Vnitřní hrad* (H).

1. Předporozumění pro křesťanskou askezi

První kapitola obsahuje tři části, kde bude nejprve předložen dosavadní stav poznání o sv. Terezii včetně uvedení děl českých autorů pojednávajících o této světici. Dále se budeme zabývat křesťanskou askezí obecně, jejím dějinným vývojem, druhy askeze, jejími kritérii a také rozlišením askeze a mystiky.

1.1 Dosavadní stav poznání o sv. Terezii od Ježíše

Terezie se stala učitelkou církve jako první z žen spolu s Kateřinou Sienskou prohlášenou papežem Pavel VI. v roce 1970. Terezie je ženou, která zpočátku vycházela z velmi základních katechetických znalostí a během života vyzrála v teologickou autoritu v otázkách duchovního života.¹ Reformátorka Karmelu, kontemplativního řádu, učitelka vnitřního života, která prohloubila a obohatila karmelitánskou spiritualitu. Vyznačovala se realismem a autenticitou svého života. Přínos Terezie není pouze v jejích spisech, ale především v její práci reformátorky řádu, protože Karmel utvářela podle svých představ, svým géniem.²

Terezie de Ahumada y Cepeda se narodila 28.3. 1515 do doby tzv. zlatého věku Španělska, kdy se objevuje nesmírný zájem o meditaci prováděnou nejen duchovními učenci a kleriky, ale především laiky, rodinami. Díky mimořádnému šíření meditační praxe však dochází i k různým extrémním hnutím, jako jsou „alumbrados“ či „recogidos“, kteří svým nezdravým způsobem duchovní praxe zapříčinili vznik španělské inkvizice. Ta je v té době velmi opatrná, teologové se staví odmítavě k provozování meditace laiky, a obzvláště ženami, u kterých předpokládají sklony k ďábelským klamům a

¹ Srov. KOHUT Pavel Vojtěch: Co je spirituální teologie?, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakl.: 2007, 27.

² Srov. PAUL-MARIE OF THE CROSS, OCD: Carmelite spirituality in the Teresian tradition, Washington, ICS Publications, 1997, 35.

sebeklamům. Vzkvétá duchovní literatura různé kvality. V době svého dětství a dospívání Terezie prožívá již určitou formu modlitby a přibližování se k Bohu, když před spaním myslí na utrpení Páně, především v Getsemanské zahradě. Po nejrůznějších překážkách, inklinací ke světským marnivostem je Terezie umístěna do kláštera p. Marie, Matky Božské milosti, kde prochází cestou postupného vnitřního formování k řeholnímu životu. Nastupuje období velmi těžkých nemocí, které dovršují její životní rozhodnutí a vstupuje do kláštera Vtělení v Avile proti vůli svého otce. K začátečnické modlitbě Terezii napomáhá četba duchovní literatury, přičemž ji nejvíce ovlivnily kniha *Třetí slabikář* od Františka de Osuny. V klášteře Vtělení zažívá „modlitbu usebrání“ dva roky po svém vstupu, ale má pochybnosti o správnosti své cesty a proto žádá o rady zpovědníky, teology a zbožné lidi. Po mnoho let špatných zkušeností se zpovědníky, kteří nedokážou pochopit stav její duše a vhodně jí pomoci, se jí postupně dostává vedení od význačných duchovních, nejvíce však od otců Tovaryšstva Ježíšova. Také dochází k jejímu druhému obrácení, „které je počátkem jejího mystického života“.³ V roce 1557 se u ní objevuje první extáze, kdy slyší, jak Bůh promlouvá v jejím nitru (srov. Ž 19,9), následně prožívá mnoho mystických milostí, přičemž nejznámější z nich je tzv. transverberace,⁴ čili probodení srdce.

Bouřlivá atmosféra doby, která přináší volné mravy, nesprávné chápání řeholního života, ale i rozklad jednoty církve, vede Terezii k touze angažovat se v pomoci církvi. V roce 1560 své reformátorské úsilí započíná rozhodnutím založit klášter sv. Josefa s původní zpřísněnou řeholí bosých karmelitek, což se jí podaří po dvou letech s podporou Petra z Alkantary. Kláštery jsou chudé, s malým počtem třinácti řeholnic, s povinnou denní meditací a celkově velmi přísnou kázní. Její přes dvacet let aktivní reformní činnost bohatá na mnoho

³ KOHUT Pavel Vojtěch: *Co je spirituální teologie?*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 2007, 29

⁴ Srov. tamtéž, 29.

překážek a pronásledování přináší ve svém výsledku „více než 17 ženských a 14 mužských klášterů“⁵ a tato reforma se nakonec rozšiřuje na celý karmelitánský řád. Dá se říci, že karmelitánský řád vděčí za svou realistickou psychologii právě Terezii. Terezie předložila požadavky na snoubení kontemplativního života a mystické zkušenosti, které mají stále více záviset na křesťanské nauce, svátostech a poslušnosti církvi, věrnosti konstituci řádu a v neposlední řadě praktikování a cvičení se ve ctnostech.⁶ Zajímavostí je zveřejnění rodokmenu sv. Terezie v roce 1956 ve Španělsku, kterým je prokazován její židovský původ.⁷

Nauku o vnitřní modlitbě a duchovním životě nám dokládají Tereziiny spisy. Středem jejího života je modlitba, autentické osobní společenství s Bohem vyznačující se nesmírně bohatým vnitřním životem. Terezie neměla žádné filozofické ani teologické vzdělání a s vyjadřováním svých duchovních prožitků měla nesmírné počáteční potíže. Avšak na základě nařízení představených a zpovědníků postupně sepisovala svůj život, nauku o modlitbě a také dějiny zakládání klášterů, přičemž se i zachovalo zhruba 400 jejích dopisů. Její vlastní životopis *Život* je krásným příkladem o lásce k Bohu, o úsilí a touze po intimním společenství s Kristem. Toto dílo patří vůbec mezi nejvýznamnější autobiografie světové literatury.

Dílo *Cesta dokonalosti* je pedagogickou příručkou, která poslouží jak začátečníkům, tak pokročilým duším na cestě askeze a modlitby. Je zároveň i formálním komentářem k modlitbě Otčenáš, který Terezie psala pro své duchovní dcery,⁸ kde mistrně propojuje nauku o modlitbě s praktickými kroky cesty k Bohu. Spis *Vnitřní hrad* popisuje duši s mnoha příbytky, které rozlišuje

⁵ STAŠEK Boh.: Život svaté Terezie od Ježíše, ČKD, ročník 1913, č. 4, 340.

⁶ Srov. PAUL-MARIE OF THE CROSS, OCD: Carmelite spirituality in the Teresian tradition, Washington, ICS Publications: 1997, 38.

⁷ Srov. AUCLAIROVÁ Marcelle: Životopis Terezie z Avily, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří: 2000, 437.

⁸ Srov. KOHUT Pavel Vojtěch: Co je spirituální teologie?, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 2007, 31.

na asketické a mystické. Je považován za jedno z nejdůležitějších děl mystické literatury, jelikož „Terezie zde načrtává s velkou zkušeností a vnitřní znalostí věcí dokonalou syntézu duchovního rozvoje se zvláštním zřetelem na modlitbu“⁹. Pro doplnění uvedme i další Tereziina díla, kterými jsou *Relace a O zakládání klášterů*. Terezie se vyznačuje naprostou oddaností a poslušností svým nadřízeným. Má velký smysl pro církev, chce jí pomoci a „právě modlitba se stane onou oporou, kterou Terezie nabízí církvi“.¹⁰

O sv. Terezii od Ježíše byla českými autory také napsána tato pojednání:

1. BENEŠ Albert Josef OP: Soukromá zjevení v současné teologické literatuře.
2. KOHUT Pavel Vojtěch: Moudrost mystiků s Vojtěchem Kohutem
3. OVEČKA Jaroslav: Úvod do mystiky, zvláště sv. Jana od Kříže a sv. Terezie od Ježíše
4. LUBOJACKÝ Angelus: Sv. Terezie : životopis její v rozjímáních
5. ŠTECHOVÁ Marie: Svatá Terezie od Ježíše
6. KOHUT, Pavel Vojtěch OCD: Způsob modlitby (modo de oration) svaté Terezie Velké
7. KALISTA Zdeněk: Ctihodná Marie Elekta Ježíšova. Po stopách španělské mystiky v českém baroku
8. PAVEL VOJTĚCH KOHUT OCD, Pamflet svaté Terezie. Humor v jednom dílku avilské světice, in *Omnia autem probate*, Sborník KTF VII in memoriam Karla Vrány, P. Kubín, M. Mikulicová a D. Svoboda (edd.), Karolinum, Praha, 2005, s. 126-151

⁹ KOHUT Pavel Vojtěch: *Co je spirituální teologie?*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 2007, 31.

¹⁰ STINISSEN Guido: *Růst v modlitbě*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 2006, 12.

9. PAVEL VOJTĚCH KOHUT OCD, „Ženský génius“ v tereziánském Karmelu, Salve 1, 2005
10. FOLAJTÁROVÁ Iva: Píseň písní. Překlad a interpretace (diplomová práce), 2007
11. FABIANOVÁ Pavla: Život v Trojici. Vývoj trinitární zkušenosti u svaté Terezie od Ježíše (diplomová práce), 2006
12. BAŽOUTOVÁ Martina: Paradigma rozvoje života modlitby v životě a dílech sv. Terezie z Avily (bakalářská práce), 2004
13. BAŽOUTOVÁ Martina: Pedagogie modlitby podle svaté Terezie od Ježíše (diplomová práce), 2009
14. STAŠEK Boh.: Život svaté Terezie z Ježíše, ČKD, ročník 1913, číslo 4, s. 340
15. HELLO Arnošt: Fysiognomie Světců, Život, ročník 1896, číslo 6, s. 132-137

1.2 Křesťanská askeze obecně

Pro bližší představení křesťanské askeze podle svaté Terezie od Ježíše je nám zapotřebí se nejprve obeznámit s křesťanskou askezí obecně. Odpovíme si na otázky, jakým způsobem se vyvíjela v dějinách, jaké aspekty askeze byly v jednotlivých obdobích upřednostňovány. K tomu nám poslouží následující výklad. Poté budou krátce vysvětleny druhy askeze, její kritéria a plody.

1.2.1 Křesťanská askeze a její dějinný vývoj

Slovo askesis pochází z řečtiny a označuje obecně „souhrn snah, jejichž pomocí chceme dosáhnout pokroku v morálním a náboženském životě“.¹¹ Původně byl tento výraz užíván pro vyjádření odříkání, sebeovládání, mravní

¹¹ DE FIORES Stefano a GOFFI Tullio: Slovník spirituality, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 1999, 40.

kázeň, pro nejrůznějších cvičení, která za použití určité metody vedla k pokroku v dané oblasti.

V prvotní církvi znamenala askeze především úsilí o ctnosti a růst v nich než přísné kající skutky, přičemž postupem doby se celibát mužů i žen stal nejvyšší formou askeze té doby.¹² Askeze je také spojována s mučednictvím prvních století. Pokora, modlitba, bratrská láska, poslušnost, trpělivost, to jsou ctnosti, k nimž vyzývá sv. apoštol Pavel ve svých listech. Jedná se o boj, o vytrvalou snahu zdolávat překážky, postupovat v duchovním vývoji k větší dokonalosti a dosažení spásy s milostí Boží. Podle Pavla je sebeovládání „ovocem Ducha“ (Ga 5,22).

V době východního mnišství nabývala askeze různých forem, kterými byl například půst, zdrženlivost, přísné mlčení cenobitů, praktikování různých cvičení tělesných a cvičení v meditaci, podtržené základním postojem bdělosti vztahující se k druhému příchodu Krista. Askeze je považována za „podstatný prvek prvotního mnišství“.¹³ Asketickým motivem bylo opuštění světa a touha naprostého oddání se Bohu, čili „úkolom mnišství je představovat a životem ukazovat odstup od světa, nutný pro všechno křesťanské“.¹⁴ Mniši následují Krista věrným zachováváním evangelijních rad – chudoby, čistoty a věrnosti, přičemž je však nutné vyvarovat se nebezpečí jakékoliv jednostrannosti.

Z učení západních otců můžeme jmenovat například Jana Kassiána, který se zabývá askezí jako prostředkem na cestě dokonalosti. Učí o mnišské askezi, která zahrnuje tři fáze: v prvním fázi odříkání se člověk snaží odpoutat se od všech příjemných věcí a světského majetku, v druhé fázi odříkání se má zbavit svých špatných náklonností a ovládnout vášně ducha i těla a ve třetí je

¹² Srov. AUMANN Jordan: Křesťanská spiritualita v katolické tradici, Praha, Nakladatelství Karolinum: 2000, 32.

¹³ KOHUT Pavel Vojtěch: Schémata ke kurzu Spirituální teologie, schéma 7, <http://ktf.cuni.cz/~kohut/> (16.4.2011), 14.

¹⁴ FRANZEN August: Malé dějiny církve, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 2006, 83.

třeba odpoutat srdce od pomíjivých hodnot a směřovat k hodnotám věčným se zřetelem na křesťanskou lásku jako základ dokonalosti.¹⁵ Asketický ideál je veden láskou k Bohu a jejím eschatologickým zaměřením. Významné traktáty o askezi najdeme například u sv. Řehoře Velikého, také u sv. Benedikta z Nursie v jeho *Řeholi*, kde v 4. - 7. kapitole uvádí nástroje pro rozvoj duchovního života, jmenovitě konání dobrých skutků, ruční práce, cvičení se v poslušnosti, mlčenlivosti a pokoře. Sv. Benedikt z Nursie je považován za skutečného otce západního mnišství. O tom, že opravdový křesťanský život je neustálý boj svědčí kupříkladu slova sv. Benedikta o mniších anachoritech v jeho *Řeholi*: „S pomocí mnoha lidí se naučili bojovat proti ďáblu, v šiku bratří se dobře vycvičili k boji v samotě. Jsou jistí a jsou schopni s Boží pomocí bojovat proti špatnostem těla i myšlenek vlastními silami, bez opory druhého člověka“.¹⁶

Pro středověkou askezi jsou velmi významné iroskotské misie, po jejichž vzoru duchovenstvo i laikové praktikují asketická cvičení, obzvláště dobrovolné kající skutky a umrtvování. Ke zvýšení celkové morální úrovně přispěly velkou měrou tzv. soukromé zpovědi s následným příslušným pokáním. Irští mniši prováděli na pevnině intenzivní misijní úsilí, i když se na místech, kde působili, zdržovali jen krátce, přesto svým asketickým příkladem položili základy pro rozvoj duchovního života. Středověk usiluje o růst ve ctnostech, přičemž hlavní osou asketického úsilí je láska.¹⁷ Například Richard od sv. Viktora považuje za ideál křesťanské dokonalosti kontemplaci, „která předpokládá přípravné období asketické praxe a pěstování ctností, počínaje

¹⁵ Srov. AUMANN Jordan: Křesťanská spiritualita v katolické tradici, Praha, Nakladatelství Karolinum: 2000, 63.

¹⁶ Řehole Benediktova, Praha, Benediktinské arciepiškopství sv. Vojtěcha a sv. Markéty: 1998, 13.

¹⁷ Srov. KOHUT Pavel Vojtěch: Schémata ke kurzu Spirituální teologie, schéma 7, <http://ktf.cuni.cz/~kohut/> (16.4.2011), 14.

vědomím sebe a obezřetností“.¹⁸ Žebravé řády vznikající ve středověku učí cvičení v evangelijní chudobě, bratrské lásce a důraz kladou také na jednoduchost, přičemž „askeze je viděna především z hlediska připodobnění pozemskému Ježíšovi“.¹⁹ Askeze se v tomto období rozvíjí po stránce tělesné, jak tomu bylo například u sv. Františka z Assisi, o kterou usiluje „na základě úcty k utrpení Páně“.²⁰

V období hnutí *Devotio moderna* se do popředí zájmu dostává obnova a návrat člověka k Bohu, odpoutání se od světa, často zmiňované například v díle Tomáše Kempenského *Čtyři knihy o následování Krista*.

Potridentské období se soustřeďuje do oblasti duchovních cvičení. Vzniká mnoho traktátů o modlitbě a metodách meditací. Sv. Ignác z Loyoly je považován za nejvýznamnějšího autora, který „rozvíjí askezi poslušnosti“.²¹ Ignácova duchovní cvičení znamenají „každý způsob přípravy a disponování duše k tomu, aby se člověk zbavil všech neuspořádaných náklonností a aby po jejich odstranění hledal a našel Boží vůli v uspořádání vlastního života ke spáse duše“.²² Ignác do duchovních cvičení zahrnuje mj. zpytování svědomí, nazírání, rozjímání, modlitbu, aplikace pravidel rozlišování duchů, apod.

V XVI. přichází tzv. zlatý věk Španělska příznačný nesmírným kulturním a duchovním rozvojem. Středem zájmu je prohlubování nauky o modlitbě, které se věnují zejména sv. Terezie od Ježíše a sv. Jan od Kříže, její současník. Konkrétní askeze a praktické rady sv. Terezie vycházejí z její osobní zkušenosti bohatého vnitřního života. Sv. Jan od Kříže se pak askezi

¹⁸ AUMANN Jordan: *Křesťanská spiritualita v katolické tradici*, Praha, Nakladatelství Karolinum: 2000, 118.

¹⁹ WEISMAYER Josef: *Život v plnosti. Dějiny a teologie duchovního života*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 1994, 30.

²⁰ KOHUT Pavel Vojtěch: *Schémata ke kurzu Spirituální teologie, schéma 7*, <http://ktf.cuni.cz/~kohut/> (16.4.2011), 14.

²¹ Tamtéž, 14.

²² SV. IGNÁC, *Souborné dílo*, Velehrad, Refugium Velehrad-Roma s.r.o.: 2005, 12.

zabývá v rovině očišťování těla a duše, obojí nezbytně nutné pro sjednocení s Bohem.

Italskou spiritualitu 18. století reprezentuje kupříkladu sv. Alfons z Liguori svými rozsáhlými asketickými díly, v nichž sv. Alfons předkládá velmi konkrétní nauku jako cestu lásky k Bohu, která člověka s Bohem sjednocuje. Hovoří o třech prostředcích růstu k dokonalosti, kterými jsou vyvarování se jakýchkoliv chyb a potlačení žádostí v srdci jako je zvědavost, pohodlí, požívačnost; ve všem dobrém, volit to, co je Bohu milejší, a v poslední řadě přijímat pokorně a vděčně od Boha vše, co stojí proti naší sebelásce. Sv. Alfons uvádí, že svatost spočívá v lásce k Bohu a v odhodlanosti mysli, proto je třeba se rozhodnout, že se vyvarujeme jakéhokoliv hříchu, odstraníme své náklonnosti k světským věcem, cvičíme se v sebezpřemáhání a nevynecháme modlitbu a rovněž denní rozjímání o umučení Páně a konečně se plně odevzdáme Boží vůli.²³

Ve 20. st. dochází k oživení karmelitánské spirituality díky například sv. Terezii z Lisieux a blahoslavené Alžbětě od Svaté Trojice. Po II. Vatikánském koncilu se teologie obzvlášť zaměřuje na aspekty otázky vztahu křesťana k okolnímu světu, přičemž svět může být viděn ve dvou rovinách – svět, kde vše pomíjí a tudíž vyžaduje určitý odstup od úsilí a hmotných věcí a druhý svět, kde se Kristus vtělil a tím dal světu svou vnitřní hodnotu a nám možnost mít na jeho vtělení plnější účast.²⁴ Věřoucí konstituce *Lumen Gentium* nás vybízí, abychom se všemi silami snažili následovat Krista. Z pohledu askeze ho následujeme tím, že podstupujeme těžkosti a pronásledování, trpíme s ním a to nás s ním spojuje. Církev má být příkladem pokory a odříkání. Protože lidé jsou hříšní, a tak i církev „stále potřebuje očišťování a jde trvale cestou pokání

²³ Srov. JEŘÁBEK Vladimír: *Zbožné úvahy a rozjímání*, Praha: 1937, 121.

²⁴ Srov. DE FIORES Stefano a GOFFI Tullio: *Slovník spirituality*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 1999, 46-47.

a obnovy“.²⁵ Křesťané laici jsou povoláni k životu podle evangelia, přestože se zabývají časnými věcmi. Svě poslání a eschatologickou nadějí v Boží království mají křesťané projevovat trvalou konverzí a bojem proti duchům zla, modlitbou, odříkáním, děkováním, láskou. Dokument také velmi zdůrazňuje, že křesťané si mají být vědomi, že „je má ve všech časných záležitostech vést křesťanské svědomí“.²⁶ Jaká je tedy cesta a prostředky ke svatosti křesťana dnešní doby? Odpovědí na tuto otázku v duchu II. Vatikánského koncilu je především láska, časté přijímání svátostí, vytrvalost v modlitbě a v sebezáporu, cvičení všech ctností a skutečná pomoc bližnímu.²⁷ Askeze podporovaná naší touhou a láskou k Bohu má mít za cíl „odstranit hřích, který odděluje od lásky ke Kristu, ovládnout sklony, které vedou ke hříchu a vyhýbat se příležitostmi k němu“.²⁸

Současnost více než kdy jindy vyžaduje zříkání se zbytečných věcí. Podle J. Sudbracka se dnešní člověk může seberealizovat prostřednictvím askeze. Poukazuje na současný dvojí pohled na svět – spotřebitelský a svět nových životních forem bez moderních vymožeností a supermarketů; askezi je však nutné realizovat ve společenství a vyžaduje víru v Boha a v člověka. Tím hlavním motivem pro praktikování askeze je láska k Ježíši.²⁹ V 21. století je mnoho oblastí, ve kterých křesťan může a má praktikovat askezi, ať je to v oblasti politiky, kultury, manželství a rodiny, ochrana života, pomoc hladovějícím a další. Je to rozsáhlý prostor pro sebepoznání, odříkání, úkony mravních ctností na cestě lásky k Bohu a k bližním.

²⁵ Dokumenty II. Vatikánského koncilu, Lumen Gentium, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 2002, čl. 8.

²⁶ Tamtéž, čl. 36.

²⁷ Srov. tamtéž, čl. 42.

²⁸ CUSKELLY E.J.: Současná spiritualita, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 1994, 125.

²⁹ Srov. Teologické texty, č. 3, ročník 9, Praha, České katolické nakladatelství Zvon: 1998, 95-99.

1.2.2 Dělení křesťanské askeze

Askezi charakterizuje jednak úsilí a jednak metoda. K úsilí na cestě vyzývají křesťana Ježíšova slova: „Kdo chce jít za mnou, zapři sám sebe, vezmi svůj kříž a následuj mě!“ (Mt 16,24). Sebezápor, odříkání a přijetí utrpení představují formy tohoto úsilí. Podle pojetí sv. Terezie od Ježíše a sv. Jana od Kříže, je askeze také charakterizována jako činnost člověka, která spočívá v trvalé připravenosti, v disponovanosti člověka pro Boží působení.³⁰ Z hlediska praktikování metody se rozlišují dva rozměry askeze, a to „podřizování těla a cvičení v meditaci“.³¹ Jde tedy o tělesnou i duchovní stránku člověka.

Duchovní život má charakter aktivní a přijímací, díky čemuž v této rovině rozeznáváme askezi aktivní a pasivní. Aktivní askeze znamená umrtvování a pasivní představuje trpělivé a pokorné snášení utrpení.³²

Askezi můžeme také rozlišovat na vnější a vnitřní. Obvyklá vnější askeze zahrnuje umírněnost, střídmost, půst, almužnu, kontrolu smyslů a mimořádná vnější askeze je například bičování. Vnitřní askeze je pak askezi ve smyslu ukázněnosti paměti a představivosti, rozumu a vůle.³³ Sv. František Saleský či sv. Ignác zdůrazňují zásadu, že vnitřní askeze má přednost před vnější, stejně jako sv. Augustin.³⁴

Je nutno zdůraznit, že také „asketické cvičení souvisí s vnitřním bojem se zlem, čímž se člověk disponuje pro působení Ducha svatého a dává tím svědectví o životě v Bohu.“³⁵ Aby člověk rostl v duchovním životě, oprošťoval se od hříchu a nabýval dokonalosti, potřebuje k tomu Boží milost. V tomto

³⁰ Srov. DE FIORES Stefano a GOFFI Tullio: Slovník spirituality, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 1999, 44.

³¹ Tamtéž, 41.

³² Srov. KOHUT Pavel Vojtěch: Schémata ke kurzu Spirituální teologie, schéma 7, <http://ktf.cuni.cz/~kohut/> (16.4.2011), 14.

³³ Srov. tamtéž, 14.

³⁴ Srov. tamtéž, 14.

³⁵ SLÁDEK Karel, Mystická teologie východoslovanských křesťanů, Červený Kostelec, Nakl. Pavel Mervart: 2010, 130.

směru je dobré si uvědomit, že „duchovní pokrok není závislý na asketickém, úsilí ani mu přímo neodpovídá“.³⁶ Duchovní rozvoj člověka vyžaduje naši spolupráci, ale záleží na svobodném Božím působení.

1.2.3 Kritéria pro křesťanskou askezi

Míra askeze je vymezována její teologálností čili naším vnitřním vztahem k Bohu, rozvojem teologických ctností – víry, naděje a lásky, které nám byly darovány ve křtu.³⁷ Každý člověk má k askezi jiný vztah, který je odvislý od jeho osobní situace a historie, ale je třeba vždy volit pravou míru.

Plodem askeze je pokora zahrnující „upřímné přijetí vlastní ubohosti, svobodu od posuzování druhých, trpělivé snášení pokořování“.³⁸ Pokorný člověk přijímá životní situace a zkoušky s důvěrou v Boha, snáší slabosti druhých lidí a uvědomuje si, že Boha velmi potřebuje, jak nám připomíná i Ježíš v Písmu svatém: „beze mne nemůžete činit nic“ (J 15,5). Jestliže se snažíme následovat Krista, vyjadřujeme tím svůj postoj pokory, své obrácení od světa k Bohu. Sv. Terezie od Ježíše říká, že „pravá pokora spočívá v tom, být ochotné přijmout s radostí, co od nás chce Pán a považovat se za nehodné být nazývány jeho služebníky“ (C 17,6). Stejně jako v jiných oblastech, je žádoucí i v praktikování askeze postupovat přiměřeně a zároveň důsledně po celý náš život,³⁹ a kráčet tak stále vpřed na naší duchovní cestě.

1.2.4 Askeze a mystika

Askeze je charakteristická pro začátky duchovního života a vyjádřená aktivní činností člověka. Odlišujeme ji od mystiky, která je připisována spíše

³⁶ DE FIORES Stefano a GOFFI Tullio: Slovník spirituality, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 1999, 42.

³⁷ Srov. Život z víry, 2.díl, České Budějovice, Teologická fakulta Jihočeské univerzity: 2005, 38.

³⁸ KOHUT Pavel Vojtěch: Schémata ke kurzu Spirituální teologie, schéma 7, <http://ktf.cuni.cz/~kohut/> (16.4.2011), 14.

³⁹ Tamtéž, 14.

pokročilejším duším a vyjadřuje „zakoušení přímé Božího zásahu“.⁴⁰ Rozlišení askeze a mystiky rovněž aplikuje sv. Terezie od Ježíše ve svém díle *Vnitřní hrad*, kde duše je představována jako hrad se sedmi příbytky „monadas“. První tři příbytky jsou asketické, kde duše bojuje se světskými záležitostmi a svými špatnými náklonnostmi, čtvrté až sedmé příbytky jsou mystické, kde se duše setkává s nadpřirozenými milostmi vrcholící duchovním spojením s Bohem.

Askeze je pro křesťanský život nezbytná, protože „křesťanský život předpokládá askezi neboli boj s hříchem a projevy hříchu v člověku a ve světě“.⁴¹ Křesťanská askeze musí být vnímána a realizována výhradně v závislosti na Božím Zjevení, která dává lidskému životu existenciální smysl.

⁴⁰ DE FIORES Stefano a GOFFI Tullo: Slovník spirituality, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 1999, 63.

⁴¹ Tamtéž, 42.

2. Křesťanská askeze podle sv. Terezie od Ježíše

Hlavní část práce je rozdělena do tří kapitol. První nám přiblíží vývoj křesťanské askeze u svaté Terezie od Ježíše s uvedením do dějinného kontextu. Dále se zaměříme na anabatickou teologii pojednávající nejprve o askezi kříže a roli Božího slova a jejím rozvinutí u svaté Terezie, vyložíme si asketickou reformu karmelitánského řádu a přiblížíme si schémata tereziánské modlitby. Třetí část nejprve uvede příklady mimořádných asketických osob z Tereziina života, poté budou sumarizovány a komentovány Tereziiny pedagogické rady v oblasti askeze a jejího praktikování v životě dnešního křesťana.

2.1 Vývoj křesťanské askeze u sv. Terezie od Ježíše

Nejprve se seznámíme s dobou, ve které Terezie žila, s předpoklady pro její spirituální vývoj. Poté se budeme zabývat obdobím, ve kterém se formovala Tereziina askeze před jejím vstupem do Kláštera Vtělení, jakými pokušení procházela a jak se uskutečňovala její duchovní cesta s následnou formací k askezi v Klášteře Vtělení.

2.1.1 Dobový kontext

Pozitivní přínosem středověku byly zejména stavby kostelů, charitativních zařízení, chudobinců, špitálů, z pohledu vnitřního života církve se jednalo o významné úsilí zlepšit náboženskou výchovu. Věřící také ve velkém počtu navštěvovali bohoslužby. Tato doba však sebou nese mnoho nepřístojností v řadách duchovních i laiků, k nimž patřilo přehnané uctívání světců a jejich ostatků, simonie, nepotismus, což dokládá i fakt, že ve velkém množství „se zachovaly stížnosti na nemravný život kněží, mnichů a řeholnic;

nejhorší bylo, že jím byly zachváceny celé stavy a celá společenství”.⁴² V náboženském životě laiků se rozmáhaly pověry, hrůzy z pekla apod. Morálka laiků i kléru byla tedy na nesmírně nízké úrovni, a protože církev byla stále rozhodující mocí ve společnosti, její poklesky byly všude viditelné. Docházelo k silné kritice církve a sílila nechuť vůči církvi instituční. Doba žádala reformaci. Odpovědí byl Tridentský koncil, který sice nesplnil svůj úkol znovu sjednotit křesťany, ale „vymezil pojetí katolické víry vůči reformaci“.⁴³ Počala se formovat nová zbožnost, například hnutí „devotio moderna“. Hluboká reforma zasáhla i řeholní stav. Většina řádů se vyznačovala intenzivním reformním snažením, obnovoval se vnitřní duchovní život. Řeholní společenství se rozvíjela především ve Španělsku, Itálii a také ve Francii. Terezie žila v době velkého kulturního a duchovního rozmachu Španělska, ve kterém se odrážely výzvy k reformě duchovního života. Rozvoj spirituality se vyznačoval touhou po plném životu s Bohem. Byla rozvíjena nauka o modlitbě a Terezie se zasadila o obnovu karmelitánského řádu a o významný spirituální proud prohlubující mystiku. Terezie v podstatě zreformovala celý kontemplativní život vedoucí k pravdivému a čistému karmelitánskému ideálu. Obnovila a prohloubila modlitbu založenou na Kristu, vyzkoušela a popsala všechny stádia modlitby včetně nejvyšších, mystických. Udržela tak široký a bezpečný náhled na církev a karmelitánský apoštolát s atmosférou radosti.⁴⁴ Mentalita reformy dostává tvář přísné kajícínosti, kterou reprezentuje samota, chudoba, přísná klauzura, práce a denní modlitba. Je vyzdvihnuta věrnost Stanovám řádu a poslušnost Církvi a díky její lásce a obětavosti je dnes „rozeseto po celém světě na více než osm set klášterů

⁴² FRANZEN August: Malé dějiny církve, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 2006, 191.

⁴³ FISCHER-WOLLPERT Rudolf: Malý teologický slovník, Praha, České katolické nakl. Zvon: 1995, 80.

⁴⁴ Srov. PAUL-MARIE OF THE CROSS, OCD: Carmelite spirituality in the Teresian tradition, Washington, ICS Publications: 1997, 44.

bosých karmelitek; jsou to tvrze modlitby ve službě církve, nenásilný prostředek ve světě plném násilí“.⁴⁵

2.1.2. Tereziina formace k askezi před vstupem do kláštera Vtělení

Sledujeme období Tereziina dětství až do vstupu do karmelitánského řádu v jejích dvaceti letech, přičemž „celý život svaté Terezie před jejím obrácením se zahrnuje ve slově: Marnivost“.⁴⁶ V tomto období se formuje Tereziin odklon od světských zábav a hovorů, marnivého oblékání a zálib ve čtení rytířských románů. Bojuje se svými náklonnostmi k všedním hříchům a také podstupuje vnitřní boje při rozhodování, jakou cestou se bude její život ubírat. Má obavy jak z řeholního života, tak z manželství.

Terezie byla obdarována ctnostnými rodiči. Její otec pečoval o to, aby děti četly hodně a dobré knihy, její matka je učila modlitbě. Když bylo Terezii asi šest nebo sedm let, vnímala ve své duši „sklon k zbožnosti“ (Ž 1,1). Velkým vzorem, lásky, čestnosti a pomoci bližním jí byl otec, který měl soucit s otroky, se služebnictvem. Její matka vynikala rovněž ctnostmi, čestností a bohatým duchovním životem, ač zemřela velmi mladá ve věku 33 let. Se svým nejoblíbenějším bratrem Rodrigem chtěla Terezie uskutečnit svoji dětskou touhu po utrpení mučedníků, která se projevovala v jejích hrách jako stavění poustevn, klášterů. Později tuto touhu oba uskutečňují, Terezie svou odevzdaností a láskou Bohu a Rodrigez zahyne v Jižní Americe v boji o misijní stanici.

Jako veliké pokušení svého dětství Terezie uvádí zálibu v rytířských románech, nectnost, kterou převzala od své matky (srov. Ž 2,1). Také touha líbit se, marnivost v oblékání, pěstění rukou, vlasů, užívání ozdob a voňavek se

⁴⁵ STINISSEN Guido: Růst v modlitbě, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 2006, 13.

⁴⁶ HELLO Arnošt: Fysiognomie Světců, Život, ročník 1896, číslo 6, 132-137.

u Terezie projevuje asi od jejích 14 let . Prolínají se u ní tužby po svatých věcech, ráda se modlívá všechny modlitby, které ji naučila její matka, ale zároveň podléhá pokušením světských zálib výše zmíněných. Terezie si ve své knize Života uvědomuje, jak je nutné, aby děti viděly u svých rodičů ctnostný život (srov. Ž 1,1). Četba rytířských románů jí odvádí od svatých věcí, čte je i s matkou potají, aby o tom otec nevěděl a tato záliba ji velmi ovlivňuje: „dospěla jsem tak daleko, že jsem pocítovala jakési rozladění, jestliže jsem neměla po ruce nějakou novou knihu“ (Ž 2,1). Dalším nebezpečím byla příbuzná, která Terezii uškodila svou špatnou společností, protože ji podporovala ve světských marnivostech. Rodiče těžko mohli návštěvám bránit, jelikož tato příbuzná bydlela prakticky v sousedícím domě. Terezie si později uvědomuje, jak mnoho zla může napáchat dětem špatná společnost a říká: „kdybych mohla dávat rady, doporučovala bych rodičům, aby starostlivě bděli na osobami, které se stýkají s jejich dětmi, kvůli škodám, které mohou utrpět“ (Ž 2,3). Přes všechny špatnosti, které Terezie zmiňuje, si však uchránila svou čest díky Boží bázni a nedopustila se těžkého hříchu. Terezie je ve svých šestnácti letech dána otcem do místního augustiniánského kláštera p. Marie, Matky Božské milosti, aby byla uchráněna od špatné společnosti.⁴⁷

V prvních dnech pobytu v tomto klášteře byla Terezie velmi neklidná, přepadávala ji velká únava, ale dbala na to, aby se vždy vyzpovídala, když něčím Boha urazila (srov. Ž 2,8). Zpočátku se také projevují další pokušení od zlého ducha, a to ve formě nejrůznějších vzkazů od příbuzných a známých, které ji z života v klášteře vyrušují.⁴⁸ Po nějaké době však tyto útoky ustávají a Terezie vnímá, jak ji Bůh laskavě vede mezi dobré lidi a k sobě.

Díky společnosti řeholnic a jejich skromnosti a usebranosti si Terezie postupně začala získávat dobré návyky a její veliký odpor k životu v klášteře

⁴⁷ AUCLAIROVÁ Marcelle: Životopis Terezie z Avily, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří: 2000, 32.

⁴⁸ Srov. tamtéž, 33.

ustupoval (srov. Ž 3,1). U řeholnice pozoruje slzy při modlitbě, avšak o sobě míní: „mé srdce bylo totiž tehdy tak tvrdé, že bych nedokázala vytlačit jedinou slzičku, i kdybych přečetla celé utrpení našeho Pána; a úžasně mě to trápilo“ (Ž 3,1). Po roce a půl již koná mnoho ústních modliteb a snaží se poznat cestu, na kterou ji Bůh volá. Terezie i nadále prochází mnoha obavami jak z řeholního života, tak z manželství. Převažuje spíše sklon k řeholnímu životu, avšak v jiném klášteře, protože se jí zdají příliš přísná některá cvičení. Uvažuje o klášteře Vtělení, kde pobývá její přítelkyně Jana Suarez. Přesto všechno má Terezie stále pochybnosti. Je třeba, aby v ní dozrála ochota pro toto Boží povolání. Prochází velmi vážnou nemocí, díky které se musí vrátit domů. Bůh jí k jejímu rozhodnutí napomáhá také skrze jejího strýce, který si přál, aby mu předčítala z dobrých knih a stále hovořil o Bohu. Terezie předstírala nadšení, i když k tomu cítila odpor. Později píše, že i tím ji Bůh vedl, aby zvítězila sama nad sebou, protože pobyt u strýce ji napomohl v lepším pochopení pravd a zvláště marnosti a pomíjivosti věcí a stále více v ní uzrávala myšlenka na řeholní život, i když spíše převažovala stránka jakéhosi bezpečí před peklem než oddanosti Bohu (srov. Ž 3,6). V té době měla Terezie 18 let. Objevovaly se u ní pochybnosti od zlého ducha, zda vydrží přísné podmínky kláštera se svým křehkým zdravím. Jak Terezie překonávala tyto útoky? Uvádí, že její obrana spočívala v tom, že „jsem si připomínala, co Pán vytrpěl, a že to tedy nebude nic velikého, když i já budu trochu trpět pro něho, a to tím spíše, že mi jistě nikdy nebude chybět jeho pomoc“ (Ž 3,6). Tento úkon můžeme chápat jako vnitřní askezi, protože tou usilujeme o usměrňování naší paměti, představivosti, rozumu a vůle.⁴⁹ V těchto vnitřních bojích nám mohou také vypomoci knihy. Terezie říká o tomto období boje, že ji četba dobrých knih dodávala odvahu a posílení, obzvláště listy sv. Jeronýma (srov. Ž 3,7). Dozrála

⁴⁹ Srov. KOHUT Pavel Vojtěch: Schémata ke kurzu Spirituální teologie, schéma 7, <http://ktf.cuni.cz/~kohut/> (16.4.2011), 14.

ve svém rozhodnutí zasvětit se navždy Bohu a požádala svého otce o dovolení, který však byl proti. Terezie je již nyní odhodlána vstoupit do jakéhokoliv kláštera, bez ohledu na své pohodlí. Jde jí o své duchovní zdraví. Při tajném odchodu z domova prožívá obrovskou trýzeň, protože ještě lpí na rodině (srov. Ž 4,1). Jakmile však Terezie přijala řeholní šat, obdržela od Pána velikou vnitřní radost trvajíc po celý život z toho, že překonala překážky a vstoupila do řádu a mizí její duchovní vyprahlost (srov. Ž 4,2). Byla to odměna Boha za její úsilí a přemáhání sebe sama. Terezie do řádu vstoupila ve svých dvaceti letech 2. listopadu 1536 a „světici se stala silou vůle a milostí Boží. Toto uskutečňování, tato pomalá a bolestná proměna dělají z její existence příkladné svědectví“.⁵⁰ Terezie nám svým životem a svojí snahou o asketické oprošťování se od světských a pomíjivých věcí ukazuje prostředky, které i dnešní křesťané mohou aplikovat na své duchovní cestě.

2.1.3. Tereziina formace k askezi v klášteře Vtělení

Tato část práce se dotýká několika oblastí či spíše zkoušek, které Terezie prožívala po svém vstupu do Kláštera Vtělení a jež nám mohou blízké i pro naši vlastní zkušenost a praktikování askeze. Souhrnem můžeme jmenovat nemoci v životě, duševní vyprahlost, lehké hříchy, potíže s roztržitými myšlenkami, útoky zlého ducha a naše špatné náklonnosti bránící nám v modlitbě.

Po vstupu do kláštera Terezie prožívá radost a vnitřní svobodu. Ráda se věnuje řeholním cvičením, která jí dříve činila potíže. Zkušenosti daly Terezii poznání, že když děláme věci pro Boha a vynaložíme na počátku úsilí, Pán nás odmění přízní již v tomto životě (srov. Ž 4,2). A jestliže nějaká záležitost vyžaduje naše nesmírné úsilí, o to větší odměnu nám Bůh dá. Terezie dodává:

⁵⁰ AUCLAIROVÁ Marcelle: Životopis Terezie z Avily, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 2000, 52.

„Jestliže někdo dělá vše pro Boha, nemá se co bát neúspěchu, protože on je všemohoucí. A on ať je vždy veleben!“ (Ž 4,2). Tím nás povzbuzuje, abychom se vyvarovali nejrůznějších starostí, strachů a obav.

Po složení slibů je šťastná, i když první rok v řeholi prožívá velké trápení vážných nemocí. Zdravotní obtíže a nemoci jsou pro nás určitou výzvou v přemáhání sebe sama a zároveň v důvěře v Boží plán s námi. Terezie ráda provádí řeholní cvičení avšak s výjimkou těch, která přináší újmu na cti, pohrdání a říkává Pánu, že je ochotna přijmout všechny nemoci, možná z pohnutí, že věčná dobra také pocházejí z obětí, které konáme zde na zemi (srov. Ž 5,2) .A Bůh ji vyslyšel. Přichází různé mdloby, srdeční bolesti, bezvědomí, pravděpodobně tomu přispívá změna stravy a způsobu života. Terezie se cítila velmi zle, léky byly bez účinku, a tak podstoupila mimořádně drastickou kúru u kořenářky, kde přišla o všechnu zbylou sílu. Ve zkoušce nemoci ji nesmírně pomohla kniha *Třetí slabikář*, jejíž autorem je František de Osuna, a která pojednává o rozjímavé modlitbě. Zkoušela se podle ní modlit cestou vnitřního usebrání provázené láskou a „tento způsob velmi vyhovoval Tereziině povaze zaměřené na sympatie a citové aktivity, tak málo na ‘rozumové‘“.⁵¹ Jelikož ale Terezie neměla ještě vhodného zpovědníka, musela sama čelit různým nebezpečím plynoucím z duchovního života, často se vracela na cestě zpátky, což trvalo téměř dvacet let. Podle jejích komentátorů byla jednou z příčin také skutečnost, že Terezie „nepochopila správně Osunův požadavek dobrého svědomí, ... Terezie se vědomě dopouštěla různých lehkých hříchů, o nichž ji kněží ubezpečovali, že jsou bezvýznamné“.⁵²

⁵¹ RENAULT Emmanuel: Na hlubinu s Terezií z Avily, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 2007, 17.

⁵² Srov. tamtéž, 21.

Terezie se velmi usilovně modlitbě věnovala a po roce a půl započaly její milosti od Pána, modlitby klidu a někdy též krátké modlitby spojení,⁵³ snažila se rozjímat o událostech z života Ježíše Krista a udržet v duši jeho obraz. K modlitbě jí pomáhalo čtení dobrých knih, to znamená meditaci, zastavení se nad textem, pomalé čtení, teprve poté se má pokračovat dále. Protože stále neměla nikoho, kdo by ji duchovně vedl a nedokázala přemítat v modlitbě rozumem, byla schopna rozjímat pouze s knihou, jen výjimečně bez ní, a to po svatém přijímání (srov. Ž 4,9). Kniha jí pomáhala uspořádat myšlenky, oprostít se od duchovní vyprahlosti a modlit se a tak díky Boží pomoci dokázala přestát velice těžké choroby, které ji stále doprovázely. Právě v těchto obtížích je důležité Bohu obětovat námahu a nemoci a neustávat v modlitbě, protože „modlitba je úkonem lásky“ (Ž 7,12). Také když umíral její otec a prožíval veliké bolesti, obzvláště v ramenou, Terezie mu radila, aby myslel na to, co Ježíš zakoušel, když nesl kříž. To ho posílilo, od té doby již nikdy nesténal a zemřel ve velmi dobrém vnitřním rozpoložení (srov. Ž 7,16). Terezie nám dává příklad, jak v nemoci můžeme praktikovat pasivní askezi, kdy trpělivě snášíme těžkosti.⁵⁴

V tomto období se formuje také jedna z jejích ctností, a to, že nikdy nemluví o někom druhém špatně ani v nejmenších věcech a za jakýchkoliv okolností. Jak říká, je přesvědčena, že „nesmím chtít vykládat o druhých, co nechci, aby vykládali o mě“ (Ž 6,3). Učí tomuto návyku i sestry a příbuzné. Přínosem dlouhých nemocí bylo, že Terezie velmi pečovala o své svědomí v záležitosti těžkých hříchů, má touhy a předsevzetí Boha ničím neurazit, již nemiluje svět ani věci, ale uspokojení ji přináší jen to, co je od Boha; „vše ostatní je pro ni těžký kříž“ (Ž 6,8).

⁵³ Srov. RENAULT Emmanuel: Na hlubinu s Terezií z Avily, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 2007, 17.

⁵⁴ KOHUT Pavel Vojtěch: Schémata ke kurzu Spirituální teologie, schéma 7, <http://ktf.cuni.cz/~kohut/> (16.4.2011), 14.

I přesto, že měla velikou zálibu v Boží věcech, nadále se však nedokázala zřici světských záležitostí (srov. Ž 7,17). Modlitba se ale pro ni stala trýzní, neboť balancovala mezi Bohem a světem, nedokázala se vnitřně usebrat. Proto velmi doporučuje, aby se obzvláště začátečníci v modlitbě stýkali s osobami, kteří se modlitbě denně věnují. Má touhu plně sloužit Bohu, ale nemá sílu se oprostít od světských hovorů, což trvá více než osmnáct let. Uvádí, jak ji Pán upozornil, že ji hovory se světskými osobami neprospívají, stalo se to po rozhoru s jednou osobou: „Ukázal se mi Ježíš Kristus, zadíval se na mě velmi přísně a dal mi poznat, že se mu to nelíbí“ (Ž 7,6). Jak máme tedy nahlížet na naše osobní vztahy? Bez ohledu na stav řeholní či manželství, vztahy s jinými lidmi „nelze pěstovat bez jisté diskrétnosti a obezřetnosti. V současné situaci svobody v mezilidských vztazích je třeba podrobit se přísné kázni, nechceme-li skončit v konkrétních obtížných či dokonce hříšných situacích“.⁵⁵

Při našich začátcích s modlitbou je důležité zmínit Tereziinu zkušenost s obtížemi při modlitbě, kdy dochází k formaci duše také díky boji se zlým duchem, který se všemi prostředky snaží nám v ní zabránit. Klade na srdce vytrvat v modlitbě za jakýchkoliv okolností a ty, kteří ještě s modlitbou nezačali velmi vybízí, protože rozjímavá modlitba je pro Terezii „důvěrný vztah přátelství, častý rozhovor mezi čtyřma očima s Tím, od něhož víme, že nás miluje“ (Ž, 8,5). Je nutné se zbavovat se myšlenek na všechny možné věci v průběhu dne, „toto je nejdůležitější odříkání. Kdykoli si uvědomíme, že naše fantazie staví vzdušné zámky či přemílá věci a události z minulosti, okamžitě – třeba pomocí modlitebního povzdechu – musíme znova navázat kontakt s Bohem“.⁵⁶ Ze začátku se musíme přemáhat zůstat s Bohem v modlitbě, ale

⁵⁵ DE FIORES S. a GOFFI T.: Slovník spirituality, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 1999, 48.

⁵⁶ STINISSEN Wilfrid: Cesta vnitřní modlitbě, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 1995, 15.

Bůh donutí démony na ústup a dá sílu je přemoci (srov. Ž 8,6). Terezie k tomu používala způsob co nejvíce přemýšlet o utrpení Páně. Mnoho let bojovala s odporem k rozjímavé modlitbě způsobeném zlým duchem a různými náklonnostmi, jak říká: „zaplavoval mě takový smutek, sotva jsem vstoupila do oratoře, že jsem musela sebrat všechny své síly, abych se přemohla, a nakonec mi Pán pomohl“ (Ž 8,7). V této souvislosti upozorňuje na to, abychom se vyhýbali nebezpečným příležitostem, protože pokud jim podléháme, nevíme, kolik nepřátel na nás zaútočí a naše síly jsou příliš slabé na ubránění se (srov. Ž 8,10). Každý jdeme po cestě ke Kristu svým vlastním tempem a růstem a mějme na paměti, že na počátku cesty askeze se nelze hned zbavit špatných náklonností, ale postupně, krok za krokem.

2.2 Anabatický rozměr křesťanské askeze

V této části budeme pojednávat o cestě Boha k člověku a člověka k Bohu, kterou reprezentuje anabatická teologie. Tímto pojmem rozumíme teologii, která „sleduje působení Boha jako Trojice v člověku, jeho proměnu a duchovní rozvoj osobnosti, s čímž souvisí postupné zintenzivnění a zvnitřnění praxe modlitby“.⁵⁷ Budeme se zabývat tématem askeze kříže a rolí Božího slova a rovněž asketickou reformou se zaměřením na tereziánskou triádu. Poté se budeme věnovat způsobům tereziánské modlitby. Terezie nabízí ve svých spisech modlitbu použitelnou jak pro začátečníky, tak pro pokročilé a „díky ní se setkala s živým Bohem, díky jejímu uskutečňování dosáhla dokonalého spojení s Bohem a z ní také čerpala sílu pro dílo reformy Karmelu“.⁵⁸

⁵⁷ SLÁDEK Karel: *Mystická teologie východoslovanských křesťanů*, Červený Kostelec, Nakl. Pavel Mervart: 2010, 175.

⁵⁸ RENAULT Emmanuel: *Na hlubinu s Terezií z Avily*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 2007, 7.

2.2.1 Rozvinutí askeze v dílech sv. Terezie: askeze kříže a role Božího slova

Bůh zjevuje sebe samého a lidé mají prostřednictvím Krista přístup k Otci skrze Ducha svatého (srov. Ef 2,18). Oslovuje lidi jako své přátele a zve je do svého společenství. Zjevené dogmatické pravdy Vtělení, ukřižování a vzkříšení Ježíše Krista nám ukazují nezbytnost následování Ježíše Krista, projevující se živou vírou. Člověk přijímá utrpení a kříž, kráčí cestou odříkání a poslušnosti, ale s radostným vědomím naděje věčného života v Bohu. Kristus jako Syn Boží dovršuje dílo spásy a člověk se svobodně odevzdává Bohu tím, že se „rozumem i vůlí plně podřizuje zjevujícímu Bohu a dobrovolně přijímá zjevení, které dal Bůh“.⁵⁹ Bůh člověka oslovuje jako první a nabízí ze své strany spásu a „od člověka očekává vědomí tohoto vyvolení a praktické úsilí o život, který se s ním shoduje“.⁶⁰ Člověk na Boží volání má adekvátně odpovědět, přičemž „konverze je první odpovědí na toto oslovení. Radostný počáteční stav však pomíjí v bolestném poznání dvojího světa. Milosti a hříchu. V této fázi člověk objevuje kříž a přechází k poznání druhé Boží osoby: Božího Syna“.⁶¹ Askeze nám pomáhá na naší cestě dokonalosti, přičemž „askezi nazýváme tu část duchovního života, kde víc vyniká snaha o očišťování, zapírání, cvičení se ve ctnostech“.⁶² Křesťanská askeze však musí mít základy v křesťanském náhledu na lidský život, protože „úkolem člověka je existenciálně a bez falše přijmout to, co zpochybňuje smysl jeho pozemské existence jako celku – smrt“.⁶³ Křesťan tedy následuje Krista tím, že se podílí

⁵⁹ Dokumenty II. Vatikánského koncilu, Dei Verbum, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 2002, čl. 5.

⁶⁰ KOHUT Pavel Vojtěch, Co je spirituální teologie, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 2007, 23.

⁶¹ SLÁDEK Karel: Mystická teologie východoslovanských křesťanů, Červený Kostelec, Nakl. Pavel Mervart: 2010, 178.

⁶² ŠPIDLÍK Tomáš: Prameny světla. Příručka křesťanské dokonalosti, Velehrad, Refugium Velehrad-Roma: 2005, 6.

⁶³ RAHNER Karl a VORGRIMLER Herbert, Teologický slovník, Praha, Nakladatelství Vyšehrad: 2009, 46.

na spoluumírání s Ježíšem Kristem na kříži, které realizuje, když tuto cestu dobrovolně přijímá a vírou a skutky ji postupně uskutečňuje ve svém životě. Ježíš a jeho Boží království tedy odlišují křesťanskou askezi od pouhého úsilí, cvičení se v odříkání, protože „těžiště novozákonní askeze leží v intenzivním a usilovném jednání, jež je dáno základním projevem víry, naděje a lásky“.⁶⁴ Podnětné pojednání o motivech a dějinách křesťanské askeze najdeme například u Josefa Weismayera, *Život v plnosti*.

Tajemství kříže je největší oběť lásky. Je to oběť přinesená Božím Synem, Ježíšem Kristem, která ukazuje vzor pro křesťanský život. Význam kříže však lze pochopit pouze vírou a v kontextu života Ježíše Krista. Jestliže tedy askezi chápeme jako snahy, skrze které chceme pokročit v duchovním životě, pak askeze kříže znamená úsilí o cestu dokonalosti, čili následování Ježíše Krista, který je dokonalostí samou. Jak Terezie pohlíží na kříž? „Pokud jde o poslušnost, nechce, abychom kráčeli jinou cestou než on, a tedy, kdo ho chce opravdu milovat, ať následuje toho, který byl >poslušný až k smrti<“ (Z 5,3). Zmiňme ještě termín kenoze, který pochází z řečtiny a znamená „vyprázdnění“ a v biblické teologii označuje „sebeponížení božského Logu při vtělení, Kristovu poslušnost Otci a vědomé přijetí smrti“.⁶⁵ Kenoze znamená, že se Ježíš Kristus stal kvůli nám služebníkem (srov. 2 K 8,9) a „zřekl se projevů slávy, která mu od přirozenosti náležela“.⁶⁶

Svým klášterním životem a modlitbami se Terezie a její sestry snaží věrně sloužit Bohu, k jeho větší slávě. Terezie poukazuje na nesprávné lidské představy a obhájí své sestry v prosbě k Bohu a poukazuje na skutečnost, že opustily kvůli Němu vše a kdyby mohly, opustily by ještě více a říká : „nevyslyš nás, když prosíme o pocty, důchody, bohatství nebo jiné věci tohoto

⁶⁴ WEISMAYER Josef: *Život v plnosti. Dějiny a teologie duchovního života*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakl.: 1994, 161.

⁶⁵ RAHNER Karl a VORGRIMLER Herbert, *Teologický slovník*, Praha, Nakladatelství Vyšehrad: 2009, 162.

⁶⁶ Tamtéž, 162.

světa; když však prosíme o to, abys hájil čest svého Syna, proč bys, Věčný Otče, neměl vyslyšet ty, které by rády pro Tebe obětovaly tisíceré pocty a tisíckrát svůj život?“ (C3,7). Prosby Bůh vyslyší pro zásluhy Ježíše Krista, který se ponížil, snášel nesmírné utrpení a bolesti. Z pozice Božského Logu se vzdal poct, slávy a všeho, co mu náleželo z Božské přirozenosti, přijal lidské tělo a stal se člověkem. Naplnil příkaz svého Otce, trpěl a zemřel na kříži, aby pak vstal z mrtvých a přinesl spásu všem lidem. A přesto si lidé neváží Jeho lásky, na základě které tuto oběť podstoupil. Terezie volá k Bohu a předkládá mu vše, co Jeho Syn vykonal do kontextu s tím, jak je církev pronásledována. Klade otázku a zároveň argumentaci, proč to Ježíš vše konal? Nė snad pro to, aby se Bohu zalíbil a splnil příkazy, které mu Bůh Otec uložil? Proč tedy bludaři ničí kostely a stále jeho Syna, jeho církev pronásledují? Když urážíme Boha, vždy za to platí Jeho Syn. Copak musí Syn ještě něco vykonal, „nestačilo snad, že během svého života neměl dokonce ani, kde by složil svou hlavu, a přitom byl stále zavalen protivenstvími?“ (C 3,8). Terezie zde rozhovorem a prosbou k Bohu mistrně odkrývá falešné lidské ideje o Bohu. Přemýšlení o podstatě kříže a jeho pochopení, nutnost bojovat v tomto životě a nést statečně své dennodenní kříže spolu s Ježíšem Kristem je pro opravdového křesťana bytostně důležité, „neboť cestu kříže Bůh vyhradil pro své vyvolené: čím více je má rád, tím více trápení jim sesílá“ (C 18,1). Naše obtíže můžeme někdy pociťovat jako neúnosné a tak Terezie předkládá svou radu, „nikdy se nevzdalujte od kříže, ani jej neopusťte. Pozorujte s jakou námahou se vleče kupředu On, a jak neúměrně víc trpí než vy“ (C 26,7). Sv. Terezie spolu se sv. Janem a sv. Ignácem „pokládali přemítání o Kristově utrpení za nutný prvek v boji o dosažení křesťanské svatosti“⁶⁷ a jsou výjimečnými postavami určující spiritualitu kříže 16.století, která je aktuální i do dnešní doby.

⁶⁷ DE FIORES Stefano. a GOFFI Tullio.:Slovník spirituality, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakl.: 1999, 440-441.

Jaké má Boží slovo roli v lidském životě? Boží slovo chápeme ve smyslu Logos, čili druhá božská osoba Trojice, Ježíš Kristus, ve kterém je „založeno a v nejvyšší, jedinečné a absolutní míře uskutečněno, že jsoucí je vyslovitelné, že si může samo dát svou vlastní ‘výpověď’, svůj ‘obraz’, své ‘slovo’ jako plod svého duchovního sebevlastnictví“.⁶⁸ Bůh člověka oslovuje jako první a promlouvá k němu různými způsoby, ovšem vtělení Ježíše Krista „je nejradikálnějším prostředkem, jakého mohl použít, aby se člověku přiblížil: oslovuje nás totiž naším vlastním způsobem, přímo a bezprostředně. Vstupuje do našeho života“.⁶⁹ O vtělení Ježíše Krista nám říká Písmo: „a Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi.“ (J 1,14). Jeho vtělením je nám nabídnuto společenství s Bohem Otcem, Synem a Duchem svatým. Boží slovo nacházíme v Písmu svatém, nasloucháme mu ve svém nitru jako hlasu našeho svědomí, Boží slovo k nám promlouvá v našem rozhovoru s Bohem při modlitbě. Jakým způsobem chápe Terezie Boží slovo ve svém životě? Pro Terezii vnitřní modlitba znamená rozhovor a pobývání s Bohem plný lásky a je přesvědčená, že „Boží slovo nesmí v našem životě chybět“ (Ž 8,5). Rozjímavá vnitřní modlitba pro Terezii znamená „důvěrný vztah přátelství, častý rozhovor ‘mezi čtyřma očima’ s Tím, od něhož víme, že nás miluje“ (Ž 8,5). Abychom mohli slyšet Boží slovo, je třeba mu naslouchat, protože „je-li modlitba rozhovor s Bohem, pak předpokládá dialogický postoj, tedy postoj mluvení i naslouchání“.⁷⁰ Terezie objasňuje způsob naslouchání Bohu například v modlitbě usebranosti, kde „duše soustředí své mohutnosti a uchýlí se do sebe, aby byla jen se svým Bohem. Tam zaslechne velmi brzo svého Božského Mistra a On ji připraví, aby vstoupila do modlitby klidu“ (C 28,4). Terezie

⁶⁸ RAHNER Karl a VORGRIMMLER Herbert, Teologický slovník, Praha, Nakladatelství Vyšehrad, 2009, 355.

⁶⁹ KOHUT Pavel Vojtěch: Co je spirituální teologie?, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 2007, 24.

⁷⁰ KOHUT Pavel Vojtěch: Mystagogický kurz karmelitánské modlitby, schéma 2, <http://ktf.cuni.cz/~kohut/> (19.2.2008), 3.

rovněž vysvětluje, že „jeho Velebnost nás učí, abychom se modlili v samotě,..... ostatně je zřejmé, že nelze mluvit s Bohem a zároveň se světem“ (C 24,4), čili dalším předpokladem naslouchání Božímu slovu je přebývání s Ním o samotě. Co je ještě důležité pro naši dispozici pro přijímání Božího slova? Terezie radí: „navazujeme s ním často kontakt, často s ním hovoříme, často se na něho díváme.... To je naším úkolem – milovat ho a být s ním“.⁷¹ Hlas Boží k nám zaznívá v našem svědomí a vede nás k dobru a sebepoznání. O svědomí se také hovoří obrazně, kdy „je nazýváno ‘Božím hlasem v srdci’, neutišitelným žalobce zla, ‘jejž žádný v sobě neutlumí, až k hrobu šepce teskné svoje dumy’, žhavou jiskrou věčné pravdy v troskách spáleného ráje.“⁷² K tomu Terezie ve svých radách na konci *Knihy o zakládání* podotýká: „při každé práci a vždycky si zpytuj svědomí, a když poznáš své chyby, snaž se je s Boží pomocí napravit; tou cestou dojdeš dokonalosti“ (Z 27.) Slovo Boží je také naším pokrmem, neboť „je psáno: ‘Nejenom chlebem bude člověk živ, ale každým slovem, které vychází z Božích úst‘“ (Mt 4,4). Úlohou Božího slova je i poskytnout nám ochranu, jak nás sv. Pavel povzbuzuje ve Listě Efezským: „proto vezměte na sebe plnou Boží zbroj,.... Přijměte také ‘přilbu spasení’ a meč Ducha, jímž je slovo Boží“ (Ef 6,13-17). Díky Božímu slovu dokážeme plnit naše poslání a jsme schopni přinášet mnohonásobný užitek, jako ten, „kdo slovo slyší i chápe a přináší úrodu; jeden stonásobnou, druhý šedesátinásobnou, třetí třicetinásobnou“ (Mt 13,23).

2.2.2 Asketický program reformy a způsoby askeze

Asketický program reformy a tedy i vnitřního života podle sv. Terezie zahrnuje zejména tři prvky: vzájemnou lásku, odpoutanost od všeho stvořeného

⁷¹ SAGARDOY Antonio: Rozhovor s Bohem, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří: 1998, s. 55.

⁷² ŠPIDLÍK Tomáš: Prameny světla, Příručka křesťanské dokonalosti, Velehrad, Refugium Velehrad-Roma s.r.o.: 2005, 83.

a opravdovou pokoru, o kterých bude pojednávat tato kapitola. Tyto prvky jsou jistou infrastrukturou, třemi sloupy nepostradatelnými pro modlitbu, vzájemně se podepírající,⁷³ které jsou také pro nás základnou pro pochopení a praktikování cesty askeze podle svaté Terezie. Asketickým programem její reformy rozumíme úsilí o dokonalejší život přesahující původní Stanovy karmelitánského řádu a směřující k co nejvěrnějšímu plnění evangelijních rad, řeholních slibů, rozvíjení pozice orantů za Církev postavené na vnitřní modlitbě.

Proč právě asketický program reformy? Můžeme uvést tyto Tereziiny důvody: (1) silné vnímání potřeby své doby, která se vyznačovala uvolněností mravů duchovních i laiků a bludařskými aktivitami, a proto bylo třeba větší námahy a přísnosti k nastoupení správné cesty v duchovním životě; (2) hlubší vnímání utrpení Ježíše a jeho pronásledované Církve a touha mu sloužit a pomoci k tomu, aby již více duší nebylo zatracováno. Terezie zakládá kláštery v době silných náboženských nepokojů vedoucích k „Bartolomějské noci“ r. 1572. Terezii velice trápily tyto náboženské nepokoje a rozmáhání zla a toužila se angažovat v díle Božím i za cenu obětování života. Říká: „zdálo se mi, že bych tisíckrát obětovala život, jen abych zachránila jedinou z mnoha duší, jež tam šly vstříc záhubě“ (C 1,2). Považuje se za ubohou ženu, která je schopna vykonat jen málo. Tuto svou touhu se rozhoduje uskutečnit co nejdokonalejším plněním evangelijních rad (chudoba, čistota, věrnost) a tak zakládá klášter sv. Josefa v Avile roku 1562. Tereziin záměrem bylo založit dům, který bude převyšovat to, co je ve Stanovách řádu, proto se vydává cestou reformace a „stává se člověkem modlitby a ustavičné oběti. Rozhodla se sloužit Bohu bez polovičatosti a kompromisů“.⁷⁴ Původně nezamýšlela založit klášter s takovou

⁷³ Srov. STINISSEN Guido: Růst v modlitbě. Putování ve stopách Terezie z Avily, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakl.: 2006, 28.

⁷⁴ SAGARDOY Antonio: Rozhovor s Bohem. Dopisy podle text svaté Terezie z Avily, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakl.: 1998, 7-8.

přísností a bez důchodů. Její snaha spíše směřovala k tomu, aby mu nic nechybělo (srov. C 1,1). Posláním je služba Bohu, býti oranty za „obránce Církve, za kazatele a učence, kteří ji hájí“ (C 1,3). Tímto způsobem chce Terezie realizovat pomoc svou a svých sester církvi, a tedy pronásledovanému Pánu. Je si vědoma, že není v lidských silách zabránit tolikerému zlu a tak uvádí na příkladu země obléhané nepřítelem, kdy pán země se stáhne s nejlepšími vojáky do hradu a odtud podniká výpady na nepřítele. Více vykoná s malým množstvím výborných vojáků než s velkým počtem vojáků špatných (srov.C 3,1). Tak vidí Terezie i pozici svého kláštera v boji za Církev, o kterou usiluje svou reformou.

Jaké je tedy poslání reformovaného kláštera? Základem je zřeknutí se všeho z lásky k Bohu, oprostít se od záležitostí světa, modlit se za spásu duší. Je zajímavé, že Terezie vidí realizaci této angažovanosti daleko více v duchovním než ve světském pojetí a klade sestřím na srdce neustálou modlitbu za dosažení dokonalosti pro teology a kazatele, protože podle ní „na tom záleží mnohem víc, neboť nás nezachrání světské rámě, nýbrž církevní“ (C 3,2). Je to pro ně velmi náročné, protože se věnují se světským záležitostem, a přitom je nutné „pohrdati všemi věcmi tohoto světa, odloučit se od pomíjivých věcí, aby nelpěli na ničem jiném než na věčných“ (C 3,4). Proto je třeba se za ně hodně modlit, aby se jim dostalo veliké pomoci obstát v tomto těžkém boji, neboť „dokonalý člověk vykoná mnohem víc, než zástup nedokonalých“ (C. 3,5). Terezie tím vede sestry, aby se především mnoho modlily za jiné, a ne tolika za sebe a je přesvědčená, že to velmi pomáhá, když svými modlitbami zachrání i jedinou duši (srov. C 3,6) bez ohledu na svůj zisk, což je rovněž velkou výzvou pro každého křesťana.

Tereziánská reforma pečlivě propracovává pohled na **křesťanskou oproštěnost**. Jak Terezie vysvětluje, „Ineme-li jen ke Stvořiteli a nijak nelpíme na tvorech, Bůh nám vlévá tolik ctnosti, takže už nemusíme úporně bojovat,

nýbrž jen lehce, snažíme-li se podle svých sil všemožně dosáhnout dokonalosti“ (C 8,1). Je třeba si uvědomit, že „duchovní život je život celé lidské osoby, žijící pro Boha v přirozenosti, kterou jí dal Bůh a skrze ni“.⁷⁵ Náš život připodobňujeme Kristu na všech rovinách, těla i ducha. Sestry tedy již opustily vše, co měly, aby byly služebnice Boží a „rády by měly víc“ (C 3,7), aby Bohu ještě více posloužily.

Podle Stanov řádu se mají sestry stále modlit a tuto povinnost Terezie označuje jako ze všech nejdůležitější. Pokud sestry zachovávají velice pečlivě řeholní pravidla a Stanovy, pak si mohou být jisty, že Bůh vyslyší jejich prosby (srov. C 4,1). Je však nesmírně důležité nepřestat zachovávat asketické prostředky jako jsou posty, mlčení a kající skutky, protože „má-li se člověk opravdu modlit, pak musí sahat k těmto prostředkům, neboť modlitba a změkčilost – to nejde dohromady“ (C 4,2). Kdo chce nastoupit cestu modlitby a dokonalosti, ten musí nutně vzít potaz několik věcí, bez kterých není možné službu Páně realizovat, i kdyby se jednalo o velmi duchovně pokročilé osoby. Jak již bylo řečeno výše, jedná se o především o tři věci, a to vzájemnou lásku, odpoutanost od všeho stvořeného a opravdovou pokoru, „která navzdory tomu, že je uvedena na posledním místě, je první a objímá ty druhé“ (C 4,4). Terezie tuto triádu přejímá ze Stanov řádu a dává jim svou tereziánskou podobu vycházející z jejich osobních zkušeností bohatého vnitřního života.

První věcí potřebnou na cestě dokonalosti je **láska k bližnímu**. Pro cestu vnitřní modlitby Terezie radí, abychom se velmi zamilovali do Kristova lidství (srov. Ž 12,2). Řeholní sestry nadto vede k základnímu vzoru v jejich domě, kde „se musí sestry milovat všechny stejně, být spřátelené se všemi a navzájem si pomáhat“ (C 4,7), a tím „vytvořit z kontemplativní komunity

⁷⁵ CUSKELLY E.J.: *Současná spiritualita. Duchovní život z hlediska současné psychologie*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakl., 1994, 18.

rodinu milujících se osob“.⁷⁶ Terezie nás pobízí, abychom na druhém člověku milovali především vnitřní ctnosti a dary a nepodléhali jeho vnějším vlastnostem (srov. C 4,7). Láska k Bohu a k bližnímu je výzvou a nejvyšším příkázáním, které nám Ježíš zanechal a On sám je láskou a zároveň největším vzorem. Avšak člověk porušuje toto příkázání buďto nezdravou přemírou nebo nedbalostí (srov. C 4,5). Jestliže chováme lásku k bližnímu, mohlo by se zdát, že přemíra lásky není na škodu. Terezie však zastává opačný názor a hovoří o zvláštních náklonnostech v lásce, které působí škodu v komunitě (srov. C 5,6), ale i v životě běžného křesťana. Tento druh lásky chápeme jako partikulární či výlučné přátelství, které svazuje druhého člověka s úmyslem vlastnit ho.⁷⁷ Jaká tedy má být láska k bližnímu? Terezie rozlišuje dvojí lásku: lásku čistě duchovní „bez jakékoliv smyslovosti nebo přirozené něžnosti“ (C 4,12) a druhou lásku, která je také duchovní, ale „smíšená se smyslovostí a slabostí, je to dobrá láska a dovolená, jako např. mezi příbuznými či přáteli“ (C 9,12). Terezii jde ovšem o lásku dokonalejší, duchovní, prostou jakýchkoliv vášní. Lidé většinou milují druhého člověka pro svůj nějaký osobní zájem, pro své uspokojení. Kdo však miluje čistou duchovní láskou, o které Terezie hovoří, ten se nestará o to, jak moc či jak málo je milován; přirozené hnutí a touhy jsou pro něj nicotnosti (srov. C 6,6).

Je také důležité, abychom vždy měli soucit s druhým člověkem, protože věc, která nám se zdá být nicotná, může být pro druhého člověka neúnosná (srov. C 7,5). Může to být ovlivněno duševním stavem, oslabeným zdravím, momentální dispozicí a také to může být útok ze strany ďábla. Pokud si na druhém člověku všimáme nějaké chyby, můžeme svou askezi a lásku cvičit tak, že jeho chybu snášíme mlčky, bez toho, aniž bychom se pro ni pohoršovali. Terezie nás tím vede k tomu, abychom se naopak cvičili v té

⁷⁶ KOHUT Pavel Vojtěch: Mystagogický kurz karmelitánské modlitby, schéma 9, <http://ktf.cuni.cz/~kohut/> (19.2.2008), 19.

⁷⁷ Tamtéž, 19.

ctnosti, která je opak oné chyby, a to s veškerou možnou dokonalostí (srov. C 7,7) a naše snahy podpořili hlavně modlitbou. Při našem veškerém úsilí mějme stále na paměti, že „askeze je chápána jako příprava křesťana na sjednocení s Bohem“, ⁷⁸ je tedy prostředkem k cíli.

V souvislosti s **oproštěností** Terezie hovoří především o vzdání se důchodu a starostí o tělesné potřeby, oprostěnosti od všeho stvořeného a oprostěnosti od lásky k vlastnímu tělu a od strachu ze smrti. Terezie sestry poučuje, jak je důležité také zbavit se jakýchkoliv starostí o věci potřebné k životu, k obživě. A pokud někdy bude sestrám něco chybět, pak to považuje Terezie za prospěšné, za jejich dobro, tak „jako svatým chyběl život, když byli zabiti pro víru v Krista a tím mučednictvím rozmnožili jeho slávu“ (C 2,2). Terezie si je vědoma, že každý stav má své starosti, a tak laici na rozdíl od sester přirozeně musí mít starosti i o věci potřebné k životu, jelikož to vyžaduje jejich povolání ve světě. Její rada ohledně majetku „čím méně vlastníme, tím méně starostí pak máme“ (C 2,3), platí jistě i pro laiky, protože chce-li křesťan „konat Boží dílo, musí být stále připravený ke zřikání se vlastní vůle“. ⁷⁹

Terezie rozlišuje chudobu vnější a vnitřní. Vnější chudoba se týká oděvu, provozu samotného kláštera, obživy, slov. Varuje před přehnanými starostmi o almužny, a v případě nutnosti je třeba pokorně upozornit představenou kláštera na tyto chyby, aby se tak neztratila pravá chudoba, která „je dobro, jež v sobě zahrnuje všechna dobra“ (C 2,5) a objímá všechny ctnosti. Uvádí příklad chudoby svatých otců Karmelu, kteří si neoponechávali ani nic z jednoho dne na druhý den a žili plně v důvěře v Boží dobrotu a pomoc (srov. C 2,7). Vnitřní chudoba je ctnost, kterou je třeba zachovávat v myšlení, a „protože se dnes nedodrzuje vnější chudoba s takovou dokonalostí, usilujme ji

⁷⁸ WEISMAYER Josef, *Život v plnosti. Dějiny a teologie duchovního života*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakl.: 1994, 157.

⁷⁹ DE FIORES Stefano a GOFFI Tullio: *Slovník spirituality*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakl.: 1999, 48.

pro lásku Boží zachovávat ve svém nitru“ (C 2,7). Upozorňuje na to, že ctnost chudoby a touha po počtách nejdou dohromady, přičemž k touze po počtách pak přistupuje lpění na penězích (srov. C 2,6). Když člověk přijímá chudobu z lásky k Bohu, pak již nemá potřebu uspokojovat své touhy po uznání u jiných lidí, všechny jeho touhy směřují k Bohu. Pokud se člověk snaží toto zachovávat, nemusí se obávat ztráty zbožnosti a Boží přízně. Kdo je tedy duchovně chudý? Je to „člověk, který je chudý před Bohem, který důvěřuje pouze jemu a v něj doufá, který se stal vnitřně nezávislý na vazbách k svému majetku“.⁸⁰

Terezie rovněž rozlišuje oproštěnost vnější a vnitřní. Vnější oproštěnost pro řeholní život spočívá v chudobě, přísné klauzuře a opuštění věcí a lidí.⁸¹ Vnitřní oproštěnost zahrnuje následující zásady: „Nestarat se, jestliže vás někdo pomlouvá“ (Ž 31,18); snažit se zbavit úzkostlivé lásky k vlastnímu tělu (srov. C 10,5); snažit se nebát se smrti (srov. C 11,5); snažit se přemáhat svou vůli tím, že „konáme věci, které se nám protiví“ (C 10,7).

Jestliže příliš lpíme na svém tělu a děláme si starosti o své zdraví, ochromuje nás to v boji, který vedeme na naší duchovní cestě. Terezie sestry poučuje, že v klášteře není možné úzkostlivě dbát na své zdraví a říká jim: „sem jste nepřišly, abyste se hýčkaly pro Krista, nýbrž, abyste zemřely pro Krista“ (C 10,5). Kolikrát se nám v životě stane, že si dáme určitá předsevzetí zbavit se nějakého špatného návyku či konáme skutek kajícího, ale potom nás přepadají myšlenky, zda nám to neuškodí nebo zlozvyk začneme považovat znovu za neškodný, tudíž akceptovatelný a od úsilí upustíme. Terezie zastává názor mít i v kajících skutcích pravou míru, protože mnohdy sestry zvolí příliš těžké pokání, a pak od něj rychle upouští kvůli strachu o zdraví, který jim

⁸⁰ WEISMAYER Josef: Život v plnosti. Dějiny a teologie duchovního života, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakl.: 1994, 154.

⁸¹ KOHUT Pavel Vojtěch, Mystagogický kurz karmelitánské modlitby, schéma 10, [http://ktf.cuni.cz/~kohut/\(19.2.2008\)](http://ktf.cuni.cz/~kohut/(19.2.2008)), 20.

d'ábel vnuká (srov. C 10,5). Je důležité, aby sestry a potažmo každý člověk usilující o dokonalost nesl malé nevolnosti mlčky a nedával najevo své nářky. Jestliže půjde o těžkou nemoc, projeví se to samo (srov. C 11,1) a Pán nám jistě skrze někoho dá starostlivou péči.

Jak nutné je nepodléhat kdejakým nevolnostem nás Terezie poučuje názorem, že „naše tělo má tu špatnou vlastnost, že čím více se mu vyhovuje, tím je náročnější“ (C 11,2). A tak se máme všemožně snažit nestarat se úzkostlivě o své tělo, o svou smrt či o své zdraví a tělo nás pak nebude trápit, když jej přemůžeme (srov. C 11,4-5). V současné církvi není s takovou intenzitou prosazováno tvrdé asketické cvičení, ovšem je zřejmé, že „kdo si chce vážit duchovních hodnot, bude zacházet se svým tělem a s hmotnými věcmi s jistým odstupem a také s přísností, přeje-li si ukázat rozhodnější odloučení“.⁸²

Základem a předpokladem dokonalé duchovní cesty a dobré modlitby je dobré svědomí, a proto je nadmíru nutné vynaložit všechny síly na zbavení se i všedních hříchů a snažit se usilovat vždy o to, co je dokonalejší a přesně zachovávat Boží zákon (srov. C 5,3). Péče o svědomí je důležitá, protože u křesťanů „odhadujeme jejich pokrok v duchovním životě podle správnosti a jasnosti svědomí, podle citlivosti pro dobro“.⁸³ Pokud nás cokoliv zatěžuje, máme potíže se od věci či osob odpoutat, Terezie radí mít stále na paměti, že „všechno je marnost a že všechno brzy pomine“ (C 10,1). Jakmile si uvědomíme, že na nějaké věci či tvoru lpíme, „je třeba ihned odvrátit myšlenky a pozvednout je k Bohu a on nám pomůže“ (C 10,2).

Na cestě dokonalosti nám pomáhá třetí prvek z triády, kterou je **pokora**. Oblast, kde je jí nesmírně zapotřebí, jsou různá vnitřní hnutí a Terezie

⁸² DE FIORES Stefano a GOFFI Tullo: Slovník spirituality, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakl.: 1999, 46.

⁸³ ŠPIDLÍK Tomáš: Prameny světla. Příručka křesťanské dokonalosti, Velehrad, Refugium-Velehrad: 2005, 16.

nás nabádá: „bděte nad svými vnitřními hnutími, zvláště nad těmi, jež se týkají různých výsad“ (C12,4). Například výrazy >já jsem lépe pracovala, já jsem starší a na to a to mám nárok, apod.< (srov. C 12,4). Je třeba ihned se odvrátit od takových myšlenek a prosit Pána, aby je odejmul a Terezie uvádí prostředek na obranu, a tím je růst v pokoře. A jakým způsobem to provedeme? „Snažte se přemáhat svou vůli tím, že konáte věci, jež se vám protiví“ (C12,7). Pro laika to může být vykonání čehokoliv, co se nám protiví nebo co dlouho odkládáme. Terezie ještě poznamenává : „Pán vám dá, že jich objevíte mnoho, a tak bude mít pokušení krátké trvání“ (C 12,8). Pokud opravdu následujeme Krista, tak přijímáme jak účast na jeho Božím království, tak podíl na urážkách a potupě. Toto je třeba mít na paměti, když jsou nám uvedené věci za těžko. Můžeme si položit otázku, proč je pro křesťana tak důležité snažit se zbavit těchto nedokonalostí? Terezie dává jasnou odpověď: „co se nám zdá dnes nicotné, zítra se stane všedním hříchem, a jestliže si toho nebudeme všímat, bude to podnětem pro mnoho dalších“ (C 13,3). Pravá pokora znamená, že uznáváme Boha jako nejvyšší pravdu, přijímáme naši lidskou vrozenou přirozenost a napodobujeme v ní Ježíše Krista.⁸⁴ Pokoru také zachováváme tak, že si udržujeme „zdravý úsudek o svých skutečných vlohách a o svém skutečném postavení“.⁸⁵ Terezie nám k růstu v pokoře předkládá různé asketické prostředky. Jedním z nich je oprostít se z omlouvání se, i když „někdy je dovoleno, ba nutno omlouvat se“ (C 15,1). Jsou případy, kdy, pokud bychom mlčeli a neomluvili se, přineslo by to hněv, pohoršení. Ale v ostatních případech je velikou pokorou, „když je někdo neprávem obviňován a mlčí, tím se totiž napodobuje mnohem věrněji náš Pán, který na sebe vzal všechny naše hříchy“ (C 15,1). Abychom mohli následovat tuto radu, je třeba prosit v modlitbách o Boží vedení, kdy mlčet a kdy se opravdu hájit. Terezie uvádí,

⁸⁴ Srov. KOHUT Pavel Vojtěch: Mystagogický kurz karmelitánské modlitby, schéma 11, <http://ktf.cuni.cz/~kohut/> (19.2.2008), 22.

⁸⁵ ŠPIDLÍK Tomáš: Prameny světla, Velehrad, Refugium Velehrad-Roma: 2005, 252.

že skrze tuto ctnost můžeme dosáhnout pravé pokory od Boha, jelikož „opravdu pokorný člověk má toužit po tom, aby jím lidé pohrdali, aby ho pronásledovali a bezdůvodně odsuzovali, i v závažných věcech“ (C15,2). A tímto způsobem můžeme velmi věrně napodobovat a následovat Krista. Terezie nás povzbuzuje k tomuto kroku, když říká: „navykněte si především přemáhat se v malých věcech a tak, jak jsem vám to říkala už několikrát, dokážete zvítězit i ve velkých“ (C 15,3). Pro křesťana není důležité, zda ho obviňují či neobviňují lidé, nýbrž je rozhodující, aby nebyl obviněn Bohem a dosáhl věčného života v Bohu. Terezie k této problematice dodává, že i když my sami se nebudeme hájit, Bůh vždy pohne někoho, kdo nás obhájí, a pokud ne, pak nám toho není třeba (srov. C 15,7). Pokud se budeme v této ctnosti cvičit, zpočátku to může být velmi obtížné, až nemožné, ale postupně a s Boží milostí toho budeme moci dosáhnout nelpění na sobě a získáme velikou svobodu (srov. C 15,7). I když Bůh dopouští, že se nám stane nějaká křivda, někdo nás pomluví či obviní, pak je to pro naše dobro. On nás miluje a my mu můžeme svou lásku dávat najevo také tím, že snažíme růst v pokoře skrze askezi čili cvičení se ve ctnostech výše uvedených.

Cvičení se v pokoře je nezbytným předpokladem pro růst ve vnitřní modlitbě. Nezáleží na tom, jaký druh služby či činnosti pro Boha konáme, ať je to modlitba, pomoc nemocným, příprava jídla, úklid, zajištění nákupu, návštěva apod. Terezie řeholním sestrám vysvětluje, že „pravá pokora spočívá v tom, být ochotné přijmout s radostí, co od nás chce Pán, a považovat se za nehodné být nazývány jeho služebníky“ (C 17,6), což se ve stejné míře dá aplikovat i pro všechny křesťany. Výše uvedená triáda nám dává poznat hloubku Tereziiny lásky a obětování se Bohu a přes všechno utrpení a pronásledování, kterým v životě prošla, „vypěstovala svou duši až k nebesky

svatému životu a uskutečnila i veliký úkol, k němuž ji Bůh povolal, totiž obnovu karmelského řádu v duchu přísnosti původních pravidel řeholních“.⁸⁶

2.2.3 Askeze tereziánské modlitby

Terezie nám ve svých dílech podává různá schémata způsobu modlitby. Pro Terezii je modlitba časté a láskyplné přebývání s Bohem, na které je důležité vyhradit si pravidelný čas. Modlitba je dialogem, protože „člověk dokáže v modlitbě oslovit božské Ty, poté, co byl skrze zavolání tohoto božského Ty povolán k existenci a osvobozen k svobodě“.⁸⁷ Způsob Tereziiny modlitby bychom mohli „rozdělit na tři základní body: 1. usebrat se; uvědomit si živou přítomnost Krista ve svém nitru nebo ve své blízkosti; hovořit s ním od srdce k srdci“.⁸⁸ Tereziánskou modlitbu nám Terezie mistrně a zároveň srozumitelně objasňuje ve své knize *Vnitřní hrad*, kde duši popisuje jako obraz zářivého hradu s mnoha příbytky, v jehož středu je Bůh, Ježíš Kristus. Vyjmenovává celkem sedmero příbytků. První až třetí příbytky jsou asketické, které znamenají především úsilí člověka o vnitřní modlitbu, boj se svými špatnými náklonnostmi a oprošťováním se od pomíjivých věcí světa. Čtvrté až sedmé příbytky jsou mystické, které uděluje Bůh a jsou tedy nadpřirozené povahy. Jelikož tato práce pojednává o askezi, budeme se zabývat prvními až třetími příbytky, přičemž askezi tereziánské modlitby můžeme rozumět popis úsilí a metody, jak máme začít s modlitbou, jak se v ní cvičit a postupovat vpřed podle sv. Terezie od Ježíše.

Jak má duše vstoupit do hradu, čili sama do sebe, do své duše? Asi každý z nás vnímá, jak mnoho věcí nám brání v duchovním životě, ať je to naše časová vytíženost, vnitřní nechut', nejsme si jisti, jak začít či jak

⁸⁶ STAŠEK Boh.: Život svaté Terezie z Ježíše, ČKD, ročník 1913, číslo 4, 340.

⁸⁷ WEISMAYER Josef, Život v plnosti, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 1994, 109.

⁸⁸ RENAULT Emmanuel, Na hlubinu s Terezii z Avily, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 2007, 23.

pokračovat nebo prožíváme vnitřní skleslost či vyprahlost. Přitom je to však veliké dobro pro duši, která se rozhodnout vstoupit do hradu, do své duše a „vstupní branou do tohoto hradu je modlitba a rozjímání“ (1H 1,7). Podle Terezie tyto duše ještě mnoho lpí na věcech světa, ale již mají touhy po Bohu, avšak „kdo se chce věnovat modlitbě, musí tedy učinit pevné rozhodnutí, že během dne bude často pozvedat svého ducha a především své srdce k Bohu“.⁸⁹ Když nakonec vstoupí do prvních příbytků, „přinesou si s sebou nezměrné množství zvířátek, které jim nejen brání vidět krásu hradu, nýbrž jim nedovolují zakoušet pokoj“ (1H 1,8). Středem hradu čili duše je Slunce, Ježíš Kristus. Terezie rovněž zdůrazňuje, abychom si neustále uvědomovali, že zdrojem všeho a také našich dobrých skutků je Bůh, neboť „bez jeho pomoci se opravdu nic nedá dělat“ (1H 2,5). Nechápejme příbytky jako jeden za druhým, ale jak vysvětluje Terezie, „zaměřte svůj pohled do středu, kde je příbytek či královský palác“ (1H 2,8), čili na Ježíše Krista, který je vzorem pokory a boje se zlem, protože „pokud člověk nenaslouchá jemnému a tichému hlasu Boha, vítězí u něho sklon upřednostnit egoistický a pyšný hlas Pokušitele“.⁹⁰

Ve druhých příbytcích je stále ještě mnoho nástrah. Těmi jsou světské rozkoše, honba za penězi, za poctami, přetíženost a pracovní shon a člověk pak nemá sílu ani není schopen o sobě přemýšlet a postupovat duchovně vpřed. Jako lék a pomoc Terezie nabízí tento postup: „ti, kteří jsou v tomto stavu, musí se všemožně snažit utíkat se často k Pánu a protože nemají schopné vazaly, kteří by je bránili, musí si vzít za přímluvce Matku Boží a jeho svaté, aby za ně bojovali“ (1H 2,12). Nacházejí se zde duše, které se již pravidelně modlí, ale ještě však neodstraňují ze svého života příležitosti k pokušení a „démoni překládají všechna dobra a rozkoše světa, to jsou hadi, o nichž

⁸⁹ STINISSEN Wilfrid: Cesta vnitřní modlitby, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakl.:1995, 11.

⁹⁰ SLÁDEK Karel: Mystická teologie východoslovanských křesťanů, Červený Kostelec, Nakl. Pavel Mervart,: 2010, 132.

mluvím“ (2H 1,3). K tomu, abychom zaslechli jeho hlas v těchto příbytcích, používá Bůh různé prostředky jako jsou slova určitých osob, četbu, zkoušky i nemoci. Boj v těchto příbytcích se zlým duchem je velmi náročný, avšak duši v boji velmi pomáhá Boží láska. Pro lepší zvládnutí boje se zlým duchem Terezie radí stýkat se se zkušenými lidmi, kteří se také modlitbě věnují, dále snažit se co nejvíce sladit svou vůli s vůlí Boží a vyhýbat se co nejvíce styku s jedovatými zvířaty (srov. 2H 1,6), tj. vyvarovat se příležitostí k pokušení a modlit se za to, abychom do nich stále neupadali.

Podle Terezie jsou duše, které pokročily do třetích příbytků takové, které „vroucně touží neurážet Pána, varují se i všedních hříchů, mají rády pokání, mají své hodiny usebranosti, dobře využívají času, konají skutky lásky k bližnímu, jsou velmi umírněné v řeči i v odívání, a ty, které mají rodinu, se o ni dobře starají“ (3H 1, 5). Zde může také přijít zkouška určité vyprahlosti, kdy je Boží přízeň načas odejmuta. Pro toto období provázené neklidem „není lepšího léku než trpělivost a sebezapření podle Boží vůle“,⁹¹ jak míní například Tomáš Kempenský. Terezie radí „cvičit se v ctnosti, podřídit se ve všem Boží vůli, aby náš život probíhal v souladu s jeho rozhodnutími, a nechtít, aby se dělo podle naší vůli, nýbrž podle Jeho“ (3H 2, 6). Je rovněž potřeba vyvarovat se přílišného strachu ze všeho, co člověka na této cestě potkává a proto je nutné stále odevzdávat Bohu všechny naše obavy a úzkosti. Abychom nestáli na místě a nebyli zatěžováni nesmírným množstvím nicotností, můžeme se řídit radou Terezie jejím řeholním sestrám: „máme nejen toužit po tom, abychom byly považovány za nejubožejší, nýbrž i máme usilovat o tom, aby o tom byli všichni přesvědčeni“ (3H 2, 8). Zaměřme se tedy na růst ve ctnostech, v poslušnosti, konání skutků lásky, a zapírejme svou vůli. Je důležité se také zamyslet nad překážkami, které brání v našem rozhodnutí se pro modlitbu, pro

⁹¹ KEMPENSKÝ Tomáš: Čtyři knihy o následování Krista, Brno, Nakladatelství Cesta: 2001, 85.

vnitřní život s Bohem, protože „kdybychom dokonale vlastnili pravou lásku k Bohu, měli bychom zároveň všechny druhy dober“ (Ž 11,1). Avšak naše lenivost způsobuje, že nejsme s to udělat veškerou přípravu pro přijetí Boha, který je nesmírně cenný pro lidskou duši, a tak „Pán vyžaduje, aby ho duše zakoušela jen za vysokou cenu“ (Ž 11,1). Terezie uvádí dvě věci, které se na duchovní cestě neslučují: trvat na svých sklonech a usilovat o duchovní sladkosti (srov. Ž 11,3). Na počátku potřebujeme mnoho odvahy a Božího posílení, avšak vezme, že Kristus „člověka oddaného vnitřnímu životu často navštěvuje, sladce s ním rozmlouvá, poskytuje mu milou útěchu, hojnost pokoje a úžasné důvěrnosti“.⁹²

Dalším schématem modlitby podle sv. Terezie je přirovnání k zavlažování zahrady čtyřmi způsoby, protože nám to pomůže „pochopit, co máme dělat, jakou to stojí námahu, jak dlouho to musí trvat a o kolik převyší zisk vynaloženou práci“ (Ž 11,7). Na začátku cesty modlitby máme jen pustou zahradu. Naším úkolem je o zahradu se starat, vyčistit ji, zavlažovat a dělat vše pro růst květin. Zahradu lze zavlažovat čtverým způsobem, přičemž nejtěžší způsob je čerpání vody ze studny, druhým je čerpání vody za použití řetězového čerpadla, kdy voda je přiváděna do vodních kanálů, třetí přivedení vody z řeky nebo potoka, který je podle Terezie lepší, protože „půda zůstane napitá a není zapotřebí ji tak často zalévat a zahradník se nemusí tak namáhat“ (Ž 11,7). Poslední způsob zavlažování je déšť, kterým Bůh sám zavlažuje zahradu a tento způsob považuje Terezie za nejlepší a všechny předchozí přesahující. Příklad zavlažování zahrady vodou tedy použijeme jako příměr pro čtyři fáze modlitby, kterými jsou meditace, modlitba klidu, modlitba sjednocení a extatická modlitba.⁹³

⁹² KEMPENSKÝ Tomáš: Čtyři knihy o následování Krista, Brno, Nakladatelství Cesta: 2001, 67.

⁹³ Srov. KOHUT Pavel Vojtěch: Schémata ke kurzu Spirituální teologie, schéma 7, <http://ktf.cuni.cz/~kohut/> (16.4.2011), 24.

Když začínáme s modlitbou, je to stejné jako s prvním způsobem zavlažování, tedy čerpáme vodu ze studně. Je to nesmírně náročné. Terezie doporučuje velmi často pobývat o samotě a modlitbou je nám přemítání či meditace o našem minulém životě (srov. Ž 11,9). Také je třeba snažit se představit si Ježíše Krista, jak stojí před námi, hovořit s Ním, i když „zpočátku nám takové hovory s ním možná připadají nepřírozené a vynucené a také takové jsou. Po čase však začínají tryskat přímo ze srdce“.⁹⁴ Terezie upozorňuje na to, že nás často může přepadat únava, nechut' k meditaci, vyprahlost a že „nebudeme mít ani sílu zvednout ruce, totiž vytvořit nějakou dobrou myšlenku; máme ovšem mít stále před očima, že čerpat vodu ze studny je totéž jako pracovat rozumem“ (Ž 11,10). Mohou nás provázet různé tělesné indispozice, které nám budou znemožňovat věnování se modlitbě a je dobré například změnit čas meditace na několik dní, zaměřit se na konání skutků milosrdenství, věnovat se četbě a dobrým rozhovorům nebo jít na procházku do přírody (srov. Ž 11,16). Pevné základy našeho úsilí nemají být v touze po útechách ze strany Boží, ale v našem rozhodnutí pro Boha, tedy být si jasně vědomi toho, že „je to služba Bohu ve spravedlnosti, s pevnou vůlí a pokorou“ (Ž 11, 13) a je vhodné tím více se zaměřit na přemítání o Kristově životě a utrpení.

Druhý stupeň modlitby, který Terezie nazývá modlitbou klidu, nám vysvětluje na příkladu zavlažování zahrady zahradníkem za pomoci řetězového čerpadla a akvaduktu, kdy mohutnosti duše, kterými jsou vůle, rozum a paměť už začínají být usebrané, přičemž jen vůle je stále ještě aktivní (srov. Ž 14,2). Na tomto stupni modlitby se už duše začíná dotýkat nadpřirozena, a to způsobem, který je zcela závislý na Boží milosti. Opouštíme pozemské touhy po majetku, moci, počtách a cítíme, že nás Bůh vyvolil pro velké úkoly a je na

⁹⁴ STINISSEN Wilfrid: Cesta vnitřní modlitby, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 1995, 21.

nás, abychom svou duši připravili pro přijetí milostí. K tomu Terezie poznamenává: „ti, kteří si uvědomují, že jsou zahrnuti takovou přízní, ať se chovají jako silní Boží přátelé a ať se snaží řídit oněmi pravidly dobrého přátelství, jaká vládnout i ve světě“ (Ž 15,5).

Třetí stupeň modlitby, čili modlitby sjednocení, je Terezií vysvětlován na příměru zavlažování zahrady přiváděním vody z potůčku nebo řeky. V tomto případě se duše nestará o čerpání vody, protože „voda je přiváděna z řeky, takže půda je zavlažená, a není potřeba nic zalévat. Nyní se už jen díváme, zda voda teče správně. Jaký je to rozdíl!“⁹⁵ Terezie vysvětluje, že „tento způsob modlitby je zřejmé spojení celé duše s Bohem, během níž se zdá, že Pán chce dovolit mohutnostem, aby chápaly a zakoušely, co v nich působí“ (Ž 17,3). Při této modlitbě jsou rozum a paměť uvolněné, naopak vůle je spoutána a duše je naplněna velikou pokorou, velmi se rozvíjí její ctnosti, prožívá hluboký kontemplativní a aktivní život, koná skutky lásky a milosrdenství (srov. Ž 17,4).

Čtvrtý stupeň modlitby, při kterém Terezie užívá příměru zavlažování zahrady deštěm, je modlitba extatická. Duše při níž prožívá jediný pocit, a to nesmírnou radost, přičemž „všechny smysly jsou pohlceny touto radostí a žádný se nemůže zabývat jinými věcmi, ani vnitřními, ani vnějšími“ (Ž 18,1). Duše nemá možnost projevit se a ničím se při modlitbě zabývat a Terezie toto božské spojení odkazuje do mystické teologie (srov. Ž 18,2). Duše je plná dobra a ochoty obětovat se pro druhé a „jestliže půda této duše byla hluboce zorána zkouškami, osočováním a nemocemi (všechny tyto věci jsou téměř nezbytné k dosažení tohoto stavu) a pak jestliže změkla tím, že nelpí na žádné lidské hodnotě, tehdy voda pronikne tak hluboko, že už nevyschne“ (Ž 19,3). Když se Terezie věnovala přemítání o Boží spravedlnosti, proč se jí dostává

⁹⁵ SAGARDOY Antonio: Rozhovor s Bohem, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 1998, 41.

tolika milostí na rozdíl od jejích řeholních sester, tu jí Bůh řekl: „Služ mi a nemysli na nic jiného“ (Ž 19,9). Toto byla první slova, která Terezie od Boha slyšela.

O vysoké úrovni děl sv. Terezie a jejím géniu svědčí mnoho autorů. Jestliže chceme jít po cestě dokonalosti, nechat se vést do způsobů vnitřní modlitby, pak vezme, že „její nauka o vnitřní modlitbě je v církvi naprosto jedinečná. Ten, kdo chce praktikovat vnitřní modlitbu, nemůže Terezii od Ježíše obejít“.⁹⁶

2.3 Praktikování askeze v době života sv. Terezie a dnes

V této části práce si nejprve ukážeme mimořádné asketické prostředky praktikované v Tereziině době svatým Petrem z Alkantary a Catalinou de Cardoba, a poté se budeme zabývat pedagogickými radami Terezie týkající se křesťanské askeze s uplatněním pro dnešního křesťana laika.

2.3.1 Příklady asketických postav z Tereziiny doby

Terezie ve svých dílech zmiňuje mimo jiné dva příklady osobností, jejichž život je prostoupen asketickými cvičeními, která jsou mimořádná i na svou dobu. Jedná se o svatého Petra z Alkantary a Catalinu de Cardona.

Sv. Petr z Alkantary, původním jménem Petro Garavito a narozený v roce 1499 v Alkantaře vstoupil do řádu sv. Františka a stal se velice známým reformátorem řádu a mystikem, který usiloval o zpřísnění řeholních pravidel.⁹⁷ Avšak při provádění reformace narážel na mnoho překážek a nepochopení, což jej přimělo založit svoji vlastní komunitu v Pedrose. S bratry se nazývali observanty, později známými jako bosí či alkantarinští františkáni. Petr z Alkantary prováděl na sobě ty nejpřísnější asketická cvičení. Ta zahrnovala

⁹⁶ STINISSEN Guido: Růst v modlitbě, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 2006, 11.

⁹⁷ Srov. RAVIK Slavomír: Velká kniha světců, Praha, Nakladatelství Regia, 2002, 449.

minimum spánku, asi 1,5 hodiny v noci, kdy klečel nebo seděl s hlavou opřenou o kolík, což také bylo dáno jeho celou dlouhou čtyři a půl stopy (srov. Ž 27,17). Nosil velmi hrubý šat a chodil stále bos. Jeho přísná askeze se rovněž vztahovala na jídlo, kdy běžně jedl každý třetí den. Na tu dobu mimořádný asketický způsob života provozoval více než čtyřicet let. Terezii to velmi udivovalo, ale Petr jí řekl, že jde jen o zvyk a pak už to není pro člověka těžké (srov. Ž 27,17). Petr doplňoval tato přísná pravidla denním bičováním těla.⁹⁸ Terezie ve své knize *Života* popisuje, jak ji tento světec pomohl hlavně po své smrti, neboť Pán Terezii řekl, ten, kdo ho bude prosit ve jménu Petra z Alkantary, bude vyslyšen (srov. Ž 27,20). Tak i Terezie, když jej prosila, aby její modlitby přinášel před Boha, potvrzuje, že její prosby byly vždy vyslyšeny (srov. Ž 27, 21). Asi rok před svou smrtí se Terezii zjevil s velikou září a mimo jiné věci jí řekl: „Ach, šťastné pokání, jež mi zasloužilo takovou slávu“ (Ž 27,19).

Catalina de Cardona pocházela ze vznešeného rodu vévodů z Cardony, ve Španělsku. Žila život lidí její společenské vrstvy, avšak snažila se žít podle Boží vůle a konala dlouho řadu let kající skutky. Toužila však po samotě a tak odešla žít ve velké přísnosti do malé jeskyňky (srov. Z 28,24). Prováděla na svém těle velmi drsné kající skutky každodenním bičováním řetězem dvě až dvě a půl hodiny a také nošením velmi drsného roucha; jedla většinou každý třetí den bochánek chleba, když jí poustevník či lidé donesli chléb a mouku, živila se kořínky a v jeskyně žila sama asi osm let (srov. Z 28,27). Pán jí ukázal další cestu a následně vstoupila do kláštera a přijala roucho řádu Panny Marie a později bylo prostřednictvím Cataliny de Cardona Terezii umožněno založit klášter Panny Marie Pomocnice v Socorru (srov. Z 28,21). Terezie dává radu svým sestrám, která je aktuální i pro dnešního křesťana a říká: „když už napodobujeme onu světici tím, že toužíme opustit svět, snažme se, abychom se

⁹⁸ RAVIK Slavomír: *Velká kniha světců*, Praha, Nakladatelství Regia, 2002, 450.

od něj opravdu vnitřně oprostily“ (Z 28,25). U obou světců i u Terezie můžeme sledovat další prvky opravdové pokory, kterými jsou nespolehání se na sebe, přijetí naší vlastní ubohosti a milování Božích cest v našem životě.⁹⁹

Terezie obdivovala asketické úsilí u obou zmíněných světců a rozvažovala, jak by ona také mohla vykonat více, pokud by nebyla tolik poslušná vůči zpovědníkům. Ježíš Kristus ji však řekl: „To tedy ne, dcerolo! Cesta, po níž jdeš je dobrá a bezpečná. Vidíš všechny ty kajícínosti? Dobrá, já však dávám přednost tvé poslušnosti“ (R 23). Také při jiné příležitosti dal Pán Terezii poznat, že pro každého je vhodné něco jiného. Uvádí příklad, když otce Antona a Jana nabádala, aby nekonali tak tvrdé kající skutky. Měla za to, že taková přísnost jim uškodí a obávala se, „aby se ďáblu nepodařilo je oslabit, přimět je, aby všeho nechali dřív, než se uskuteční to, v co jsem doufala“ (Z 14,12). Terezie tím míní jejich řeholní život plný umrtvování ve velice chudém domě. Oni nedbali jejího napominání a pokračovali ve svém způsobu života a velmi se z něho radovali a Terezie poznávala, že je to velká Boží milost (srov. Z 14,12) a že pro každého člověka může být cesta k dokonalosti jiná. Bůh sám ho vede k určitému způsobu života, pro něj nejvhodnější. Někdo koná mimořádné skutky kajícínosti, jiný, jako třeba Terezie se cvičí v poslušnosti a tak nám „dějiny spirituality dostatečně dokazují, že přitažlivost pokání a askeze je pro každého velice rozdílná“.¹⁰⁰

2.3.2 Tereziiny pedagogické rady a jejich aplikace v životě dnešního křesťana

Pedagogické rady můžeme chápat jako rady, které nám pomáhají organizovaně a soustavně formovat a rozvíjet naši osobnost. Jelikož účelem

⁹⁹ Srov. KOHUT Pavel Vojtěch, Mystagogický kurz karmelitánské modlitby, schéma 11, <http://ktf.cuni.cz/~kohut/> (19.2.2008), 22.

¹⁰⁰ DE FIORES Stefano a GOFFI Tullio: Slovník spirituality, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakl.: 1999, 47.

práce je napomoci k pochopení a následné praxi askeze v životě křesťana laika, budeme se soustředit na konkrétní Tereziiny rady, jak askezi v životě křesťana uplatňovat. Tato část bude i určitým souhrnem výše uvedeného a zároveň aktualizací Tereziiných rad, které dávala svým řeholním sestrám, pro uplatnění v životě dnešního křesťana. Za praktikování askeze můžeme považovat cvičení v růstu ctností a způsob modlitby, úsilí a cvičení na vnější a především vnitřní rovině umožňující postupný duchovní vzestup. Askeze je tedy také prostředkem pro přípravu a vytrvání v modlitbě, pomáhající uzpůsobit a žít křesťanský život v radosti podle evangelia. Jestliže se zaměříme na Tereziiny rady z oblastí uváděné triády, tj. vzájemné lásky, odpoutanosti od všeho stvořeného a pokory, kterou považuje za základnu pro růst v modlitbě, v duchovním životě, můžeme zcela jistě u každé z nich pro sebe nalézt inspirace pro naši cestu dokonalosti.

Podívejme se nyní na Tereziiny rady, jak uplatňovat lásku a jak v ní růst. Základem je první a největší přikázání milovat Boha a bližního svého jako sám sebe. Z něho Terezie vychází a radí, abychom se zamilovali do Krista lidství (srov. Ž 12,2), snažili se žít v jeho stále přítomnosti. Lásku k bližnímu v životě porušujeme nezdravou přemírou nebo nedbalostí či lhostejností (srov. C 4,5). Naší cestou má tedy být především láska duchovní (srov. C 4,12), což znamená mít zájem o druhého člověka, milovat jeho vnitřní ctnosti, milovat jej nezištně a bez postranních úmyslů a pamatovat, že každý člověk je náš bližní. Terezie považuje lásku k bližnímu za podmínku vnitřní modlitby a pokud projevujeme opravdovou lásku svému bližnímu, pak nás to také vede ke skutečné lásce k Bohu.¹⁰¹ Velmi zajímavé rady pro duchovní užitek sester Terezie uvádí na konci své *Knihy o zakládání*, z nichž je zde několik pro ukázkou vybráno: „Konej všechno tak, jako bys skutečně před sebou viděla Boží

¹⁰¹ Srov. KOHUT Pavel Vojtěch: Mystagogický kurz karmelitánské modlitby, schéma 9, <http://ktf.cuni.cz/~kohut/> (19.2.2008), 17.

majestát; duše tak mnoho získá, když si takto počíná“ (Z 21.); “Navykni si konat neustále mnoho úkonů lásky, neboť ty rozněcují a obměkčují duši“ (Z 52.). Z hlediska askeze se nyní také zaměříme na to, jak se cvičit v křesťanské oproštěnosti. Terezie zdůrazňuje nutnost oprostít se od všeho stvořeného, jak na vnější, tak především na vnitřní rovině. Pro řeholní sestry vnější oproštěnost znamená opuštění světa, život v chudobě a přísný život v klauzuře včetně vzdání se důchodu (renty) a starostí o tělesné potřeby. Jakým způsobem může dnešní křesťan laik, který žije a pracuje ve světě, tuto radu uplatňovat? Samozřejmě se musí starat o životní potřeby pro sebe i svou rodinu, avšak z hlediska vnější oproštěnosti tak lze činit se střídmostí. Například při pořizování hmotných statků dbát na to, abychom kupovali jen to, co opravdu k životu potřebujeme. Dle Tereziiny rady také můžeme aplikovat určitou střídmost v oblékání, nelpět na penězích a užívat je s rozumem pro sebe a pro potřebné. Oproti Tereziiným sestrám je však laik posílán do světa, aby hlásal evangelium a byl příkladem svatého života ve světě, čili život v uzavřenosti světu se ho týká jen částečně. Opuštění světa znamená vyhýbání se nejrůznějším světským zábavám, zvrácenostem a vystoupení z celkového konzumnímu způsobu života. Nezakládat si na cti, nestarat se o to, když nás někdo pomlouvá, snažit se zbavit úzkostných obav o tělo a strachu ze smrti a v neposlední řadě snažit se přemáhat svou vůli konáním věcí, které jsou pro nás obtížné až protivné jsou pro nás praktickým cvičením se v askezi podle rad sv. Terezie. Z jejího učení ještě připomeňme, že právě oproštěnost nás disponuje k modlitbě. Uvedme opět několik rad pro duchovní užitek z *Knihy o zakládání*: “Měj stále upřímnou touhu trpět pro Krista při každé záležitosti a příležitosti“ (Z 29.); “Vzdal své srdce od všech věcí, hledej a najdeš Boha“ (Z 36.). Ač Terezie tyto rady píše pro své sestry, jsou velmi aktuální i pro dnešního křesťana, které můžeme doplnit všeobecnou zásadou, že pokud se u

nás vyskytují sklony „rozbírání sebe, sebeláska a zahledění se do sebe, pak se musí tyto překážky překonávat všeobecně opakem“.¹⁰²

K uplatňování pokory si připomeňme Tereziino tvrzení, že opravdová pokora, „která, navzdory tomu, že je uvedena na posledním místě, je první a objímá ty druhé“ (CV 4,4), tj. lásku a oproštěnost od všeho stvořeného, tvořící tereziánskou triádu. Terezie pro růst v pokoře radí, abychom se cvičili ve ctnosti neomlouvání se, tedy v případech, kdy jsme neprávem obviňováni. Je třeba si uvědomit, že v pokoře máme následovat Toho, který je první pokorným, tedy Bůh, Ježíš Kristus a „upřímně uznat, co jsme, a zůstat před Bohem plni pokory“ (Ž 15,8). Svou pokoru křesťan prohlubuje také tím, že si uvědomuje, co všechno pro mu Bůh daroval, protože „nemůžeme růst v pokoře, když pořád myslíme na sebe, nýbrž jen tenkrát, když vidíme Boha a sebe ve správné perspektivě“.¹⁰³ Terezie radí, abychom při dosahování opravdové pokory děkovali Bohu za dary, které dostáváme bez našeho přičinění (srov. Ž 10,4), nestarali se o naši čest (srov. C 36,5) a rovněž se máme také ve všem spoléhat na Boha, nikoliv na sebe (srov. Ž 7,22). Velmi doporučuje, abychom se snažili o pokorné poznání sebe sama, které je podmínkou vnitřní modlitby, avšak hlavním cílem je poznání Boha.¹⁰⁴ Vyberme si i zde několik rad, které nám mohou posloužit k následování: „Nemysli na chyby druhých, nýbrž na jejich ctnosti a na chyby vlastní“ (Z 28.); „Když tě za něco kárají, přijmi to s vnější i vnitřní pokorou a modli se k Bohu za toho, kdo tě pokáral“ (Z 45.). Jestliže máme upřímnou touhu následovat Krista a duchovně růst, je zcela jisté, že všechna uvedená doporučení jsou aplikovatelná i v životě dnešního křesťana, byť s nemalými obtížemi s ohledem

¹⁰² CUSKELLY E.J.: Současná spiritualita. Duchovní život z hlediska současné psychologie, Kostelní Vydří Karmelitánské nakl.:1994, 52.

¹⁰³ Tamtéž, 154.

¹⁰⁴ Srov. KOHUT Pavel Vojtěch: Mystagogický kurz karmelitánské modlitby, schéma 11, <http://ktf.cuni.cz/~kohut/> (19.2.2008), 22.

na dravost a agresivitu dnešního prostředí a postoj části společnosti popírající existenci Boha.

3. Závěr

V úvodu práce jsme nejdříve si uvedli shrnutí poznatků o sv. Terezii a jejím životě, v jaké době bouřlivé době Terezie žila. Její spisovatelský vývoj a nauka o modlitbě, život plně zaměřený k Bohu prostupovaný láskou a odříkání je pro nás jistě inspirací. Také jsme se zabývali křesťanskou askezí obecně a jejím dějinným vývojem. Každé období sebou nese důraz na určitý aspekt křesťanské askeze, ať je to například úsilí o růst ve ctnostech a celibát v prvotní církvi, odpoutávání se od světa v době východního mnišství, důraz na lásku a úctu k utrpení Ježíše Krista ve středověku či askeze poslušnosti u sv. Ignáce. Na naší cestě askeze pro nás může být povzbuzení II. Vatikánského koncilu ve snaze cvičit se v určitém odstupu od dnešního hmotného světa a být příkladem odříkání a podstupování těžkostí s láskou a pokorou. Vysvětlili jsme si charakterizování askeze úsilím a metodou, rozlišením askeze na vnější a vnitřní, přičemž vnitřní askeze je přednostnější. Naše asketické úsilí plodí pokoru, která nám pomůže ustoupit od posuzování druhých a trpělivě snášet životní těžkosti. Krátce jsme si uvedli, jak se liší askeze a mystika. Pro práci byla stanovena metoda kombinující teologické, hagiografický a dějinný pohled, přičemž positum práce tvoří tři základní díla sv. Terezie, který jsou *Život, Cesta dokonalosti a Vnitřní Hrad*.

V druhé části práce jsme nejprve sledovali vývoj křesťanské Terezie v dobovém kontextu, kdy sílila kritika církve a doba si vyžadovala reformaci, která přinesla rozvoj spirituality. Sledovali jsme období, kdy se od dětství formovala Tereziina askeze odklonem od světských marnivostí, četby románů a špatné společnosti. Nejenom od dětství, ale po celý život prochází zkouškami těžkých nemocí, kterými se prohlubuje její láska k Bohu, pokora a oproštěnost od všeho stvořeného. Po vstupu do Kláštera Vtělení se prohlubují její nemoci, obtíže s modlitbou a čelí mnoha útokům zlého ducha. To vše ji pomáhá formovat její ctnosti a zamilovávat se do Krista. Díky pomoci přátel,

zповědníků a Boží milostí se postupně zbavuje špatných návyků a prožívá mnoho radostí a slastí v modlitbě.

V anabatickém pojednání o askezi kříže bylo přiblíženo chápání utrpení v křesťanském životě, nutnost následování Krista, které Terezie chápe i jako cestu poslušnosti a vyzdvihuje zásluhy Ježíše Krista a vše co vykonal podle příkazu svého Otce. Terezie předkládá prvek přemítání o Kristově utrpení jako nutnost na cestě křesťanské dokonalosti. Dále bylo pojednáno o Božím slově a jeho roli v našem životě. Božím Slovem je vtělený Ježíš Kristus. Boží slovo také nacházíme v Písmu, slyšíme jej jako hlas svého svědomí. Terezie vnímá Boží slovo předem v modlitbě, v rozhovoru s Bohem a naslouchání mu.

Rovněž jsme se detailně zaměřili na tereziánskou triádu, představující základ reformy karmelitánského řádu a tedy i základ duchovní cesty podle sv. Terezie. Triáda lásky k bližnímu, oproštěnosti od všeho stvořeného a pokory je rovněž infrastrukturou modlitby, kterou může dnešní křesťan přijmout do svého života a v jejích jednotlivých aspektech postupovat kupředu ve svém duchovním životě, v modlitbě.

Práce dále obsahuje popis náčrt askeze tereziánské modlitby, jak nám ji Terezie představuje ve schématech duše jako vnitřního hradu se sedmero příbytky a zavlažování zahrady vodou čtverým způsobem.

Třetí část práce je určena pro pojednání o praktikování askeze v době života sv. Terezie a dnes s poukazem na její pedagogické rady. U sv. Petra z Alkantary či Cataliny de Cardona jsme viděli mimořádný asketický způsob života a co vše je člověk schopen si odříci z lásky k Bohu a za pomoci Boží milosti. Pro pracujícího křesťana jsou tyto asketické prostředky jistě příliš silné, což ostatně vnímala i Terezie v její době. Avšak zaujměme postoj, který zastává i Terezie, že pro každého člověka je dobré něco jiného. Pro někoho to může být tělesné umrtvování formou střídání jídla, občasného půstu či odříkání sladkostí, alkoholu apod. Asketickým prostředkem nám může být také

vyvarování se zbytečného mluvení či snaha neříkat o nikom nic špatného. Je důležité naše zamýšlené kroky odevzdávat Bohu, aby nás vedl i v tomto směru a nalézt míru přiměřenou pro nás. Terezie nám také radí pravidelný řád v životě a důslednost. Tak se nám bude dařit krok za krokem ovládnout tělo a ducha a postupovat vpřed na cestě dokonalosti. V Tereziiných pedagogických radách pro uplatňování askeze jistě nalezneme inspiraci i pro náš vlastní život. K rozhodnutí pro askezi nám napomáhá i Tereziina rada, že praktikování askeze nás pomáhá disponovat pro modlitbu a celkově nás v životě posiluje duchovně i tělesně.

Jak můžeme shrnout cestu askeze a její dnešní uplatnění? Tato doba se vyznačuje nesmírným technickým pokrokem, rychlým životním tempem a také obrovským množstvím informací, které je člověk schopen velmi stěží syntetizovat. Každý den jsme nuceni rychle se rozhodovat v nejrůznějších záležitostech, selektovat a analyzovat informace, které na nás srší ze všech míst po celý den a v neposlední řadě k tomu přistupuje dnes velmi častá psychická a fyzická vyčerpanost člověka. Pro křesťana se zdá být velmi obtížné propojit pracovní a osobní život s duchovní cestou. Proč? Uvažme, co dnešní člověk musí udělat, aby si vůbec vybudoval pracovní kariéru, pracovní místo si udržel a obstál v něm. Ač máme pracovní podmínky dané zákonem, přesto se velmi zřídka dodržují. Na člověku je vyžadováno pracovat nikoliv osm hodin denně, ale daleko více, třeba i dvanáct, čtrnáct hodin denně včetně práce o víkendu. Téměř ze všech stran je vidět a slyšet, jak zaměstnavatelé trvale přetěžují zaměstnance, protože rozsah, variabilita úkolů a především míra zodpovědnosti a stresu běžně přesahují přirozenou kapacitu člověka. Bez tvrdé dřiny a akceptování nejrůznějších specifik vybočujících z běžného pracovního rámce je téměř nemožné úspěšně vybudovat kariéru. K tomu ještě samozřejmě přistupují morální problémy pracovního prostředí, které sebou nesou nové formy ateismu, životní styl konzumismu a požitkářství, se kterými se křesťan

musí vyrovnat. Tomu všemu křesťan v pracovním i osobním životě dnes čelí a je třeba, abychom i přesto všechno nebo právě proto byli pravými Kristovými učedníky a následovali ho.

Tato práce si kladla za úkol najít odpověď na otázku, jakým způsobem a nakolik může dnešní křesťan aplikovat cestu askeze podle sv. Terezie od Ježíše a kráčet ke Kristu? Jak má za těchto dnes běžných podmínek křesťan obstát a uskutečňovat cestu dokonalosti? Jsem přesvědčená, že asketické prostředky a modlitba nabízené sv. Terezií nám mohou velmi pomoci. Víme, že těžkosti jsou součástí života a naší duchovní cesty. Abychom se dokázali vymanit z kolotoče chaosu, který je denně kolem nás, je bezpodmínečně nutné často pobývat s Pánem, protože podle Terezie nesmí v našem životě chybět Boží slovo. Člověk, který usiluje o konání Boží vůle a plnění svého poslání, si musí být vědom toho, že velmi mnoho potřebuje Boží milost a posílení, aby přes veškerý dobrý úmysl neselhal, jak nás upozorňuje Terezie. Toho můžeme dosáhnout, pokud si najdeme každý den svojí pravidelnou dobu pro meditaci, modlitbu a naslouchání Božimu hlasu. Není však možné slyšet Boží hlas v lomozu televize, konzumu a také dlouhodobé pracovní přetíženosti. Je důležité si uvědomit Tereziin asketický náhled v této věci, že nemůžeme hovořit se světem a zároveň s Bohem. Je třeba se snažit o oproštění od všech lákadel a pomíjivých věcí dnešního světa na vnější i vnitřní rovině. Křesťan laik žije a pracuje ve světě, a přesto má žít od něho vnitřně oproštěn, čili nelpět na něm. Cesta křesťana je tedy cesta modlitby provázená praktikováním askeze, protože podle Terezie je nutné zachovávat asketické prostředky, aby nás neovládala změkčilost těla a ducha. Jestliže se rozhodneme pro cestu askeze, pak se dokážeme oprošťovat od nejrůznějších konzumních závislostí na televizi, internetu, komerčních zábavách, nákupu všeho, co nutně nepotřebujeme, pokročíme v ovládnání svého ducha a žádostí těla a bude pro nás postupně snazší překonávat nejrůznější životní obtíže a vymanit se

z područí dnešního vyčerpávajícího životního stylu. Nemluvě o prostoru, který si tím v životě vytvoříme pro jiné, duchovnější a radostnější záležitosti, plnější prožívání vztahů. Askeze v dnešní době pro nás může být i velmi důležitá schopnost odříkat si okamžitý nákup věcí a tím se vyvarovat dlouhodobých dluhů, přičemž finanční zadluženost dnešního člověka je alarmující. Křesťan se může v askezi cvičit tak, že se učí šetřit a věci si koupit později z vlastních prostředků a s větší radostí. Tak se vyhneme velkému stresu a zbytečným existenčním problémům, které mohou potkat každého člověka bez rozdílu ať již z důvodu neopatrného zadlužení se, nemoci či ztráty zaměstnání. Cesta askeze nám umožní žít střídměji, jednodušeji a pomáhá nám zbavit se přebytečných životních zátěží. Díky tomu jsme schopni plněji a kvalitněji žít.

Jestliže se dostaneme do životní fáze, kdy se nám hroutí určitá část našeho života, žijeme pod trvalým pracovním či jiným těžko únosným stresem, v naší každodennosti převládá skleslost, únava, obavy a nejrůznější starosti, modlitbu necháváme na konec dne, kdy už jsme se dokážeme jen krátce ústně pomodlit, pak je potřeba se v životě zastavit. Pokud se problém týká našeho zaměstnání a kariéry, je třeba se rozhodnout, co je pro nás v životě důležité a zda jsme na správném místě. Chceme si za každou cenu vybudovat kariéru nebo můžeme naše povolání vykonávat třeba jiným způsobem, ale žít radostně podle evangelia? Na tyto otázky můžeme najít odpověď v klidu a ústraní. Například delší pracovní dovolenou, sníženým pracovním úvazkem, vzdání se nějakých našich aktivit či povrchních vztahů apod. Potom zaslechneme Boží odpověď, co je pro nás opravdu dobré a jakou cestou se máme vydat. Bůh si velmi cení toho, že se vzdáváme určitých věcí z lásky k němu a může nám i ukázat řešení naší situace, které pro nás může být překvapující i osvobozující a na něž bychom běžně nepřišli. Ze srdce přeji každému, aby pomocí Tereziiných rad askeze a modlitby našel správnou míru a zaměření svých činností, klid a lásku do duše a radost ze života s Kristem podle evangelia.

Seznam použitých zkratek

Zkratky knih Písma svatého:

Jsou použity zkratky Písma svatého vybraného pro tuto práci. Vydáno Českou biblickou společností, 2001.

Zkratky děl svaté Terezie od Ježíše:

- C - *Cesta dokonalosti* (v publikovaném českém překladu: *Cesta k dokonalosti*)
C 1,1 1. kapitola, 1.bod
- H - *Vnitřní hrad* (v publikovaném českém překladu: *Hrad v nitru*)
1 H 1,1 1. příbytky (v češtině překlad: 1. Komnaty), 1. kapitola, 1. bod
- Ž - *Život*
Ž 1,1 1. kapitola, 1.bod
- Z - *Kniha o zakládání*
Z 1,1 1. kapitola, 1.bod
Z 53. Rada číslo 53 na konci knihy, s. 313-317 v českém vydání
- R - *Relace* (v publikovaném českém překladu: *Nad Velepísni a jiné spisy*)
R 23 Relace 23. z části této knihy zvané Duchovní relace

Uvedené zkratky děl jsou používány přímo v textu. Jestliže je celý název Tereziina spisu vypsán v poznámce pod čarou, odkazují na poznámkový aparát tohoto díla vydaného v českém jazyce včetně uvedení strany, kde se text nachází.

Ostatní zkratky:

srov. srovnej

Seznam literatury

Primární literatura:

1. SV. TEREZIE OD JEŽÍŠE: Cesta k dokonalosti, Řím, Velehrad-Křesťanská akademie: 1990.
2. SV. TEREZIE OD JEŽÍŠE: Hrad v nitru, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 2003.
3. SV. TEREZIE OD JEŽÍŠE: Život, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 2006.
4. Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Český ekumenický překlad, Česká biblická společnost: 2001.

Sekundární zdroje:

a) Literatura:

1. AUCLAIROVÁ Marcelle: Životopis Terezie z Avily, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 2000.
2. AUMANN Jordan: Křesťanská spiritualita v katolické tradici, Praha, Nakladatelství Karolinum: 2000.
3. CUSKELLY E.J.: Současná spiritualita, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 1994.
4. DE FIORES Stefano a GOFFI Tullo: Slovník spirituality, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 1999.
5. Dokumenty II. Vatikánského koncilu, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 2002.
6. FISCHER-WOLLPERT Rudolf: Malý teologický slovník, Zvon – České katolické nakladatelství, Praha: 1995.

7. FRANZEN August: Malé dějiny církve, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 2006.
8. JEŘÁBEK Vladimír: Praha, Zbožné úvahy a rozjímání: 1937
9. KEMPENSKÝ Tomáš: Čtyři knihy o následování Krista, Brno, Nakladatelství Cesta: 2001 KOHUT Pavel Vojtěch: Co je spirituální teologie?, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 2007.
10. PAUL-MARIE OF THE CROSS, OCD: Carmelite spirituality in the Teresian tradition, Washington, ICS Publications: 1997.
11. RAHNER Karl a VORGRIMLER Herbert: Teologický slovník, Nakladatelství Vyšehrad, Praha: 2009.
12. RAVIK Slavomír: Velká kniha světců, Praha, Nakladatelství Regia, : 2002.
13. RENAULT Emmanuele: Na hlubinu s Terezií z Avily, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 2007.
14. Řehole Benediktova, Praha, Benediktinské arcidiocésní ústředí sv. Vojtěcha a sv. Markéty: 1998.
15. SAGARDOY Antonio: Rozhovor s Bohem, Dopisy podle textů sv. Terezie z Avily, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 1998.
16. SLÁDEK Karel: Mystická teologie východoslovanských křesťanů, Červený Kostelec, Nakladatelství Pavel Mervart: 2010.
17. STINISSEN, Guido: Růst v modlitbě: putování po stopách Terezie z Avily, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 2006.
18. STINISSEN Wilfrid: Cesta vnitřní modlitbě, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 1995.
19. SV. IGNÁC: Souborné dílo, Velehrad, Refugium Velehrad-Roma s.r.o.: 2005.
20. SV. TEREZIE OD JEŽÍŠE: Kniha o zakládání, Nakladatelství tiskárny Vimperk: 1991.

21. SV. TEREZIE OD JEŽÍŠE: Nad Velepísní a jiné spisy, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 2003.
22. ŠPIDLÍK Tomáš: Prameny světla, Velehrad, Refugium Velehrad-Roma s.r.o.: 2005.
23. WEISMAYER Josef: Život v plnosti. Dějiny a teologie duchovního života, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství: 1994.
24. Život z víry, 2.díl, České Budějovice, Teologická fakulta Jihočeské univerzity: 2005.

b) Odborné články:

1. HELLO Arnošt: Fysiognomie Světců, in: Život, ročník 1896, číslo 6, 132-137.
2. STAŠEK Boh.: Život svatě Terezie od Ježíše, in: ČKD, ročník 1913, č. 4, 340.
3. Teologické texty, číslo 3, ročník 9, Praha, České katolické nakladatelství Zvon: 1998.

c) Internetové zdroje:

1. KOHUT Pavel Vojtěch: Mystagogický kurz karmelitánské modlitby, <http://ktf.cuni.cz/~kohut/> (19.2.2008).
2. KOHUT Pavel Vojtěch: Schémata ke kurzu Spirituální teologie, <http://ktf.cuni.cz/~kohut/>, (16.4. 2011).